

Sabine Florence Fabijanec

POJAVA PROFESIJE MERCATOR I PODRIJETLO TRGOVACA U ZADRU U XIV. I POČETKOM XV. STOLJEĆA

Florence Fabijanec
Odsjek za povijesne znanosti
ZPDZ HAZU
Zagreb

UDK 339(091)(497.5Zadar)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 18.6.2001.
Prihvaćeno: 10.10.2001.

U članku autorica razmatra pojavu profesionalnih poslovnih ljudi poznatih pod latinskim nazivom *mercatores* u zadarskom društvu te njihovo zemljopisno podrijetlo. Na temelju uzorka od stotinjak imena osoba koje su titulirane kao *mercatores de ladra* u izvorima, analizira se etnički razvoj trgovačkog sloja u Zadru. Uz pomoć definicije pojma trgovaca iz XV. stoljeća, uočeno je da unutar komune postoji zasebna profesionalna jedinica koju čine *mercatores*. Iznosi se kratki pregled pojavljivanja profesionalnih trgovaca u zadarskim i dalmatinskim izvorima. Rad se, nadalje, usredotočuje na dvije podskupine: trgovce koji su navedeni kao Zadrani (*de Jadra*) i trgovci čije je podrijetlo iz područja izvan gradskih zidina. Svrha članka je prikazati zastupljenost različitih skupina među trgovcima (Romani, Hrvati iz Zadra, te "stranci" – kako ostali Dalmatinci, tako Talijani i pripadnici ostalih nacionalnosti) i razlike u njihovu pojavljivanju u usporedbi s političkim prilikama.

Ključne riječi: Zadar, *mercator*, trgovac, Romani, Hrvati, srednji vijek, ekonomska povijest

Naziv *mercator* u srednjovjekovnim izvorima općenito označuje određenu profesionalnu kategoriju, to jest skupinu trgovaca i, ponekad, drugih poslovnih ljudi. Pitanja koja će biti razmotrena u ovom prilogu jesu: ima li pojam *mercator* specifično značenje, odnosno na koga se odnosi, zatim, kada se javlja u zadarskim izvorima i, napokon, kojeg su podrijetla bili *mercatores* u Zadru.¹

¹ Rad je napisan na temelju objavljene i neobjavljene građe. Od objavljene građe korišten je prvi svezak djela *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike* Šime Ljubića (Monumenta Spectantia historiam Slavorum meridionalum, sv. I, Zagreb 1868.) te dokumenti objavljeni u zbirkama: Marko Kostrenčić – Jakov Stipišić – Miljen Šamšalović, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. I (dalje CD 1), Zagreb 1969; Tadija Smičklas, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et*

I. Definicija pojma trgovac (*mercator*)

U ovom se članku, ponajprije, želi razjasniti slika srednjovjekovnog trgovca. Već na početku se može citirati opća definicija autora Yvesa Renouarda, koji drži da pojam *mercator* najprikladnije označuje poslovne ljude uopće.²

Unatoč ovoj jezgrovitoj modernoj definiciji, zanimljivo je vidjeti kako su *mercatores* definirani u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, a osobito u slučaju Zadra, koji je predmet ove rasprave, ili barem onodobne Dalmacije. Budući da za Zadar ne postoji srednjovjekovni priručnik iz kojeg bi se mogli saznati podaci o srednjovjekovnoj teoriji trgovine i liku trgovca, u ovom se članku koristimo podacima iz knjige "*Della mercatura et del mercante perfetto*" dubrovačkog autora Bene Kotruljevića, napisane 1458. godine,³ kao izvora najbližeg situaciji u srednjovjekovnom Zadru. Počnimo s citatom koji nam omogućuje uklanjanje u srednjovjekovno poimanje trgovine: "Trgovina je vještina ili skup pravila po kojima se legitimne (vlasne) osobe pravično vladaju u trgovačkim stvarima, radi očuvanja ljudskog roda i s nadom u dobitak."⁴ Trgovac bi dakle, prema Kotruljeviću, bio dobročinitelj koji ipak ne gubi iz vida ni vlastiti interes tijekom obavljanja svoje službe. On bi također bio jedan od ključnih aktera srednjovjekovnog društva.

Zašto Kotruljević donosi takvu definiciju? Dva su osnovna razloga: duhovni i materijalni. S jedne strane, on misli da je trgovačka djelatnost podržavana božanskim blagoslovom. Jer, slijedimo li Kotruljevićevo razmatranje u njegovu uvodu o podrijetlu trgovine, "trgovačka vještina ... vuče početak iz prirode"⁵ i rođena je prema iskustvu ljudi iz najranijih vremena njihova postojanja. Trgovačka praksa samo je okončanje prethodnoga teorijskog razmišljanja prvih ljudi koji su se bavili filozofijom, a koji su, iako su bili pogani, svoju mi-

Slavoniae (dalje: CD), sv. II-XVIII, Zagreb 1904.-1990.; Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308.*, Spisi zadarskih bilježnika 1 (dalje SZB 1), Zadar 1959.; Mirko Zjačić-Jakov Stipišić, *Spisi zadarskih bilježnika Ivana Qualis, Nikole pok. Ivana, Gerarda iz Padove 1296 ... 1337*, Spisi zadarskih bilježnika 2 (dalje SZB 2), Zadar, 1969.; Jakov Stipišić, *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1349.-1350.*, Spisi zadarskih bilježnika 3 (dalje SZB 3), Zadar 1977. Od neobjavljene građe korišteni su notarski spisi iz fonda *Spisi zadarskih bilježnika* (bilježnički i kurijalni spisi) iz Državnog arhiva u Zadru (dalje DAZd), s time da je razdoblje XIV. stoljeća do 1382. pregledano u cjelini, dok je iz XV. stoljeća pregledan veći uzorak iz četrdesetih godina. U obzir su također uzeti i rezultati dosadašnjih istraživanja koji će biti navođeni sukcesivno tijekom rada.

² Yves Renouard, *Les hommes d'affaires au Moyen Age*, Pariz 1949., str. 7; Općenito o trgovcima u srednjem vijeku vidi: Armano Saponi, *Les marchands italiens au Moyen Age*, Paris 1952.; J. Le Goff, *Marchands et banquiers du Moyen Age*, Paris 1980. O trgovini i trgovcima u srednjovjekovnom Zadru vidi: Nada Klaić-Ivo Petricoli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409.*, Prošlost Zadra 2, Zadar 1976., str. 423-454; Tomislav Raukar, *Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Monografije IHP 6, Zagreb 1977., str. 246-289.

³ Beno Kotruljević, *O trgovini i savršenu trgovcu*, prired. Rikard Radičević i Žarko Muljačić, Djela znanosti Hrvatske 1, Zagreb 1985. Najnoviju interpretaciju Kotruljevićeve knjige vidi u: Vladimir Stipetić, *Povijest hrvatske ekonomske misli (1298-1847)*, Zagreb 2001., str. 118-155.

⁴ Kotruljević, *O trgovini...*, knj. I, gl. 2 (O definiciji trgovine), str. 130.

⁵ Kotruljević, *O trgovini...*, knj. I, gl. 1 (O porijeklu i početku trgovine), str. 129.

sao temeljili na doživljaju Prirode iz koje su proizišli, "obasjani naravnim svjetlom koje su shvatili."⁶ Stoga, "teorija je kći prirode, a ona je kći boga."⁷ S obzirom, dakle, na to da je Priroda Božje djelo, a da su ljudske teorije njezini proizvodi, i svi su vršitelji tih teorija usklađeni s planovima Stvoritelja. Prema tome, Bog je naklonjen i trgovcu kao jednom od sljedbenika ovih teorija u svom vođenju trgovačkih aktivnosti. S druge strane, Dubrovčanin napominje da se s razvitkom civilizacija koje su nastale putem ljudskog razmnožavanja javila potreba razmjene viškova unutar društva. Radi njezina lakšeg odvijanja, izmišljen je novac, a "od tog sredstva, kao od svog izvora, počinje i trgovina."⁸ Prema Kotruljeviću, čimbenik je tog razvitka razmjene osoba koja olakšava ljudima i vlastima svakodnevni život dajući im potrebne namirnice za njihovu dobrobit, a to je trgovac!

Čitajući Kotruljevića stječemo dojam da on doživljava *mercatora* kao filantropa. Ova definicija, u srednjovjekovnom duhu, svjedoči o želji za opravdanjem postojanja nositelja ove privredne djelatnosti, pogotovo u očima klera, neprijateljski raspoloženog, barem u svojim izjavama, prema financijskim transakcijama.⁹ Naime, od XII. stoljeća, s Gracijanom, te u XIII. stoljeću, sa sv. Tomom Akvinskim,¹⁰ Crkva, oslonivši se na Aristotela, vodi negativnu retoriku prema novčarstvu i trgovini.¹¹ Ipak, praksa i retorika razlikovale su se već vrlo rano. Tako je već u XI. stoljeću zabilježen slučaj kada papa Grgur VII. štiti trgovce (od pritiska francuskog kralja 1074. godine), a korisnost trgovca vrlo rano je uočena među kršćanskih autorima. No, puna rehabilitacija te profesionalne kategorije pojavljuje se tek od početka XIV. stoljeća.¹²

Unatoč gore spomenutom, Kotruljevićeva težnja da uvjeri čitaoca u nužnost postojanja trgovca u srednjovjekovnom društvu nije bila jedini motiv za pisanje djela. Uočava se i promjena svijesti i interesa unutar obrazovanog sloja u društvu krajem srednjega vijeka iz koje će poslije proizići humanistički i renesansni svjetonazor. Promatramo li srednjovjekovnu književnost do kraja XIV. stoljeća, uočavamo da je većina djela crkvene tematike, bilo kao prijevodi Biblije, svetački životopisi ili ostala djela teološkog karaktera. S počecima odvajanja školstva od izravne crkvene nadležnosti od kraja XII. stoljeća u Bologni, Parizu, Oxfordu i na drugim sveučilištima stvara se skupina svjetovnih intelektualaca čiji se istraživački interes udaljava od uske teološke problematike.¹³ U to se doba pojavljuju i prvi stručni priručnici namijenjeni obrazovanom svjetovnom sloju društva željnog proučavanja praktičnog

⁶ Isto, str. 128.

⁷ Isto.

⁸ Isto, str. 128-129.

⁹ Glede odnosa Crkve i poslovnog svijeta u srednjem vijeku, posebice kreditne trgovine i novčarstva, vidi: Jacques Le Goff, *La bourse et la vie*, Paris 1986.

¹⁰ Le Goff, *Marchands ...*, str. 70-71.

¹¹ Stipetić, *Povijest ...*, str. 76-77.

¹² Le Goff, *Marchands ...*, str. 80.

znanja, a koje se do tada isključivo prenosilo usmenim putem. Tijekom XIV. stoljeća nastaju i prva djela posvećena upravo gospodarstvu. Prvo od njih bio je traktat *De Origine et Natura, Iure et Mutationibus Monetarum* autora Nicole Oresme, nastao u Parizu 1356. godine.¹⁴

Kasnosrednjovjekovno društvo kristaliziralo se u razne kategorije koje su se razlikovale prema zanimanjima. U gradskim sredinama su liječnici, pravnici, profesori, ali i poslovni ljudi, činili intelektualnu elitu. Promatrano s tog aspekta, Kotruljevićeva knjiga, u obliku priručnika za trgovce, trebala je odgovoriti intelektualnim potrebama potonje skupine te je dobar pokazatelj ovoga novog fenomena. To je bilo tim više potrebno jer je unutar same skupine poslovnih ljudi došlo do daljnje granjanja u kojemu se profesionalni trgovac (*mercator*) iskristalizirao kao zasebna profesija. *Mercatores* su činili zasebnu društvenu grupu poslovnih ljudi koja se razlikovala od novčara, bankara, prijevoznika robe ili drugih poduzetnika čiji su trgovački poslovi tek usputna djelatnost. Takav je *mercator* na pragu renesanse postao specifičan ugledan i obrazovan profesionalac za kojega je postalo neophodno napisati stručni priručnik. U daljnjem ćemo tijeku rada pokušati ustanoviti kada dolazi do te specijalizacije te iz kojih su sredina dolazili prvi zabilježeni profesionalni trgovci u srednjovjekovnom Zadru.

II. Prvi spomeni profesionalnih trgovaca

Jedan od bitnih čimbenika razvitka zadarske komune bio je u korištenju trgovačkih prednosti grada koje su uočene još u doba antike. Opravdano bi, dakle, bilo očekivati da se među protagonistima zadarskih događanja u ranosrednjovjekovnim izvorima spominje skupina ljudi posebno usmjerenih prema trgovini. U stvarnosti, prema raspoloživim izvorima koji, iako nisu sačuvani u većem broju niti u potpunosti, omogućuju stvaranje određene slike, proizlazi da je trgovina bila zanimanje svih zadarskih građana, barem tijekom X. i XI. stoljeća.¹⁵ U Zadru se ipak tijekom XI. stoljeća pojavljuju i neke osobe s naslovom *commerzarius*, što bi moglo upućivati na postojanje neke skupine profesionalno povezane s odvijanjem trgovine. Tako se 1044., 1072. i 1095. godine pojavljuju *Maius*, *Martinus*, *Petrus* i *Slauana* koji se spominju kao svjedoci i supotpisnici¹⁶ prilikom sastavljanja nekih dokumenata između mnoštva ostalih svjedoka i rodbine ugovornih strana.¹⁷ Moguće je da su oni profesionalni trgovci, pripadnici onog sustava organizacije trgovine kakav je postojao u

¹³ O razvoju srednjovjekovnih sveučilišta i pojavi svjetovnih intelektualaca vidi: Jacques Le Goff, *Les intellectuels au Moyen Age*, Paris 1957. Hrvatski prijevod: Jacques Le Goff, *Intelektualci u srednjem vijeku*, Zagreb 1982.

¹⁴ Stipetić, *Povijest ...*, str. 78.

¹⁵ O zadarskoj trgovini u tom razdoblju vidi opširnije: Klaić-Petricioli, *Zadar 2*, str. 82-83.

¹⁶ Oni, kao i ostali svjedoci, zapravo samo stavljaju znak križa umjesto svog potpisa na dokument.

¹⁷ CD 1, dok. 57, str. 78; dok. 96, str. 130; dok. 165, str. 206.

Bizantskom Carstvu, čiju je vrhovnu vlast Zadar u tom razdoblju priznavao. Sama riječ *commerciarius* dolazi od *commercium*, to jest trgovina, no može također označavati daću (*tributum*) koja se pobirala od trgovine,¹⁸ tako da zapravo navedeni *Maius*, *Martinus Slauana* i *Petrus* mogu biti i komunalni službenici zaduženi za pobiranje tog poreza. Iako se ova druga pretpostavka čini vjerojatnijom, niti ona da su oni zapravo profesionalni trgovci ne može biti u potpunosti isključena. Bilo kako bilo, u oba slučaja vidljiva je važnost trgovine za ranosrednjovjekovno zadarsko društvo.

Suprotno razdoblju XI. stoljeća, razdoblje XII. i većeg dijela XIII. stoljeća karakterizira šutnja izvora o postojanju posebnog naziva za trgovce u Zadru (i Dalmaciji općenito). No, notarski spisi, čiji se sadržaj pretežno odnosi na svakodnevni život, spominju pojedince koji se udružuju kako bi ostvarili trgovački ugovor, ali ih ne nazivaju nekom specijaliziranom kategorijom.¹⁹ Naprotiv, bilo da je netko dužnosnik gradskih vlasti, komunalni predstavnik ili prosječni pojedinac, svatko sudjeluje u kolektivnu gospodarskom naporu. Ova "šutnja" izvora o profesionalnom trgovcu (*mercator*) zapravo bi mogla potvrditi već uočenu činjenicu: zadarsko društvo tog razdoblja je uglavnom homogeno. Nije još strukturirano u društvene i profesionalne kategorije (izuzevši, donekle, isticanja pripadnika gradske elite). Stoga i nepostojanje kategorije profesionalnog trgovca ne zbunjuje u razdoblju prije pojave određene komunalne hijerarhije i jačeg strukturiranja društva. Slična situacija uočava se i u talijanskim gradovima. Tako se u važnom lučkom i trgovačkom gradu Genovi može uočiti činjenica da sve društvene kategorije još od vremena prvoga križarskog pohoda podjednako sudjeluju u trgovini.²⁰

Dokumenti tog razdoblja, bez obzira na to jesu li izdani u Zadru ili razvijenijim trgovačkim središtima poput Venecije, pretežno spominju samo *homines* ili Zadrane (*Jadratinus*) koji se bave prodajom, prijevozom robe i ostalim privrednim djelatnostima.²¹ Takav je stil prisutan i u međukomunalnim ekonomskim ugovorima dalmatinskih gradova XII. i XIII. stoljeća, gdje su poslovni ljudi i dalje navedeni u neodređenom obliku. U najstarijem od tih ugovora, onom između Pise, Dubrovnika i Splita od 3. svibnja 1169., trgovci su definirani samo pripadnošću svojim gradovima (*Pisani*, *Ragusei*, *Spalatini*).²² U ugovorima između

¹⁸ Carolus Dufresne dominus Du Cange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, sv. II, Paris 1883., str. 447.

¹⁹ Tako godine 1225. mletački građanin Ivan Contareno jamči da će Zadrarin Desa de Prodanello, dovesti pred kneza Marka Dandula ili njegova sina, vikara Zadra, "neke ljude" (*homines*), koji su mu prodali vosak. Naime, između Dese i nekog Stjepana Babilonija i njegovih poslovnih suradnika (*eius socios*) nastao je spor zbog nesreće tijekom prijevoza nastale pored Šibenika (Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. XLVI, str. 34).

²⁰ Renouard, *Les hommes ...*, str. 47.

²¹ "... quod quilibet Venetus, Jadratinus, et Raguseus, qui salem Venetias conduxerit ..." (Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. CCXXXIII, str. 145, iz god. 1288.).

²² "... ut quicumque raguseus nostris in partibus vel in nostro districto devenerit, tam ipse quam et omnes eius res salve sint ...; Si vero contigerit aliquem Pisanorum aliquam iniusticiam alicui Raguseo facere ...; nullus Raguseus

Dubrovnika i Rovinja²³ te Zadra i Pise iz 1188.²⁴ također se trgovci definiraju samo svojom komunalnom pripadnošću, kao i u ugovorima između Dubrovnika i Fana²⁵ te Dubrovnika i Ancone iz 1199. godine.²⁶ Taj se način navođenja nastavlja i u prvoj polovini XIII. stoljeća, kada je sklopljeno 12 ugovora,²⁷ a isti je princip korišten i u vladarskim i velikaškim ispravama koje jamče trgovačke povlastice.²⁸ Jedina takva isprava koja izričito spominje trgovce je povlastica koju je Dubrovačkim trgovcima (?p[toiV]RausoioV pragmateutaiV) podijelio 1206. epirski despot Mihael Duka,²⁹ no to je više odraz načina pisanja bizantskih kancelarija nego odraz stanja u Dubrovniku.

Promjena se zapaža od početka četrdesetih godina XIII. stoljeća, od kada se izraz *mercator* sve češće pojavljuje u vezi s dalmatinskim prostorom. Prvi spomen datira iz ožujka 1242. kada se u privilegiju kralja Bele IV. Trogiranima spominju strani trgovci u trogirskoj luci (*de mercatoribus extraneis in portubus et porti ciuitatis*).³⁰ Sljedeće godine, u kolovozu, kada kralj Stevan Uroš sklapa ugovor s Dubrovnikom on izričito spominje dubrovačke trgovce (*uestri mercatores*).³¹ Pet godina nakon toga, 1248., vođen je spor između Dubrovčana i stanovnika Drača u Albaniji oko trgovine solju u kojemu se spominju "*homines et mercatores dicte ciuitatis Ragusii*".³²

Nažalost, na zadarskom području slično navođenje zabilježeno je znatno kasnije. Tek 20. travnja 1278. nalazimo izričiti spomen trgovca u tekstu zakletve koju je gradski knez položio prilikom preuzimanja uprave grada. Zabranjeno mu je primiti bilo kakav dar *ab aliquo mer-*

---

nostris in partibus vel in nostro districto aliquem commercium vel aliquam directuram quo qualicumque sua merce alicui persone private vel publice tribuat. Hanc vero pacem confirmavimus eandem cum omnibus Spalatinis similiter ..." (Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. XIV, str. 10).

²³ Spominju se *homines de Rubinio* i *homines de Ragusio* (Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. XXI, str. 14).

²⁴ CD 2, dok. 209, str. 223-224.

²⁵ Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. XXVI, str. 19.

²⁶ Ljubić, *Listine*, sv. I, dok. XXVII, str. 19-20.

²⁷ Radi se o ugovorima između Dubrovnika i Monopolija (CD 3, dok. 1, str. 1) te Dubrovnika i Barija (CD 3, dok. 2, str. 1) iz 1201., Dubrovnika i Termolija iz 1203. (CD 3, dok. 24, str. 29), Senja i Raba iz 1205. (CD 3, dok. 44, str. 48-49), Dubrovnika i Molfete iz 1208. (CD 3, dok. 65, str. 75-76), Dubrovnika i Biseglie iz 1211. (CD 3, dok. 86, str. 107-109), Dubrovnika i Ferma iz 1229. (CD 3, dok. 274, str. 308-309) i 1231. (CD 3, dok. 298, str. 339), Dubrovnika i Ancone iz 1231. (CD 3, dok. 299, str. 339-340), Dubrovnika i Venecije iz 1232. (CD 3, dok. 307, str. 351-354) i 1236. (CD 4, dok. 8, str. 8-11) te Trogira i Ancone iz 1236. (CD 4, dok. 10, str. 12-13).

²⁸ Najstarija sačuvana takva povlastica je ona koju je izdao Dubrovčanima raški veliki župan Stevan Nemanja 1186. (Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. XVII, str. 11-12). Isti način bilježenja prisutan je i u povlasticama koje su Dubrovniku zajamčili kasniji raški, humski ili bugarski vladari. Da stanje nije bilo različito ni u praksi južnotalijanskih kancelarija, svjedoči isprava kojom je u prosincu 1241. car Fridrik II. dao Trogiranima (*homines Tragurii*) pravo na slobodnu trgovinu u Puljama (CD 4, dok. 125, str. 137).

²⁹ CD 3, dok. 53, str. 58-59.

³⁰ CD 3, dok. 133, str. 146-148.

³¹ CD 3, dok. 174, str. 194-195.

³² CD 3, dok. 298, str. 334-336.

catore nec habitatore nec alia persona.³³ Najstariji navod dokumenta koji je spominjao konkretne osobe kao zadarske trgovce jedan je notarski dokument iz 1280. u kojemu su neki pojedinci navedeni kao "sada zadarski trgovci" (*nunc mercatorum Jadre*). Dokument, nažalost, nije u cijelosti sačuvan, a ovaj nam je podatak poznat jer je dokument bio priložen kao dokazni materijal prilikom spora Zadra i Šibenika 1324. godine, te su u parničnom spisu navedeni njegov početak i kraj.³⁴ Te iste 1280. godine prvi put je jedan zadarski trgovac naveden poimence. U travnju, napuljski kralj Karlo I. spominje da je odobrio da "*Benedictus de Mataffaro de Jadara, mercator*" izveze 1.000 *salma* žita, 400 *salma* ječma i 100 *salma* graha iz Barija u Zadar ili Dubrovnik.³⁵ Benedikt de Matafaris zapravo je bio član ugledne patricijske zadarske obitelji kojeg u Zadru vjerojatno ne bi tako naveli, no njegov primjer upućuje na to da su zadarski patriciji, kada su djelovali izvan granica komune, bili tako oslovljavani. U Zadru prvi put nalazimo poimence zabilježene profesionalne trgovce godinu dana poslije, 1281., kada su dva zadarska trgovca, Tibald Attonis i Jakov Grgurić, spomenuti kao svjedoci prilikom prodaje nekog vinograda u Lukoranu.³⁶ Ipak, u trgovačkom ugovoru između Ancone i Zadra iz listopada 1288. i dalje se rabi samo neodređeni izraz "*homines Jadrae*."³⁷

Na osnovi tih podataka može se zaključiti da je do sredine XIII. stoljeća uporaba pojma "trgovac", to jest "*mercator*," još slabo uvriježena i samo povremeno upotrebljavana. Ako je pretpostavka da su "*commerzarii*" *Maius, Slavana, Martinus i Petrus*, iz XI. stoljeća, zapravo bili trgovci, a ne komunalni dužnosnici, moglo bi se reći da je u dalmatinskom društvu iz vremena bizantske vlasti postojao specijalizirani trgovački sloj. Prijelaz od termina *commerzarius* prema terminu *mercator* svjedočio bi barem o određenoj tranziciji. Razdoblje nekorištenja termina kojim bi se označavalo poslovne ljude, koje bi bilo dulje od 150 godina (od XI. do sredine XIII. stoljeća), moglo bi odražavati vrijeme društvenoga i ekonomskog preobražaja komune koja prelazi iz faze podređenosti Bizantskom Carstvu u samostalnu jedinicu. U tom su razvojnom procesu novonastaloj komuni bila potrebna opća ulaganja pučanstva u svim privrednim granama, od zemljoradnika i obrtnika do prijevoznika robe i dobara bez postojanja stroge granice između pojedinih djelatnosti. No, obrtničke se grane izrazitije razlikuju i obrtnici su prije označeni zasebnim terminima, dok trgovci još nisu. A sam proces oblikovanje staleškog zadarskoga društva s izrazitim razlikama među patricijima (plemićima) i pučanima započinje krajem XIII. stoljeća i okončava se tek u vrijeme ponovne uspostave mletačke vlasti početkom XV. stoljeća.³⁸ Do tada, i patricijat i građani neplemići imaju u gospo-

³³ Ljubić, *Listine ...*, sv. I, dok. CLXVI, str. 107.

³⁴ Isto, dok. DXXX, str. 358.

³⁵ CD 6, dok. 284, str. 339.

³⁶ CD 6, dok. 551, str. 656-657.

³⁷ CD 6, dok. 526, str. 620-623.

³⁸ Raukar, *Zadar ...*, str. 56.

darskoj djelatnosti jednaka prava, no patriciji su već od XII. stoljeća gospodarski najmoćniji sloj gradskog pučanstva.³⁹ Stoga oni, zahvaljujući posjedovanju najvećih prihoda u gradu, najviše ulažu i u razmjenu robe i nadziru trgovačko poslovanje. Njima u gradu nije potreban poseban naziv trgovca jer se bave također i političkim upravljanjem grada. No, gore spomenuti primjer Benedikta de Matafarisa upućuje da kada ti plemići djeluju izvan granica komune, njihovi ih poslovni partneri oslovljavaju terminom *mercator*, kao najprikladnijim. Situacija je istovjetna i u onodobnim talijanskim gradovima i u Barceloni, u kojoj je u XII. stoljeću patricijat držao najveći dio kapitala i ulagao u pomorske gospodarske pothvate.⁴⁰ Raznolikost sudionika u trgovačkim poslovima objašnjava dakle kasnu pojavu zasebnoga profesionalnog naziva koji bi pretpostavio da se poslovni čovjek bavi prvenstveno trgovinom, a ne još i politikom, zemljišnim posjedništvom, financijskim transakcijama i drugim.

Tijekom tog razdoblja prvi članovi nove profesionalne grupe, neplemeniti građani, najvjerojatnije su se organizirali sa skromnim sredstvima. Potom je, uz malo zakašnjenje, došlo do službenog i pismenog prepoznavanja tog zvanja. To omogućuje datiranje povratka te kategorije pojedinaca specijaliziranih u djelatnostima kupovanja, kreditiranja, jamstava i sl., u XIII. stoljeće. Promatrajući razvitak društva u Italiji kao usporedan primjer, ova preobrazba, to jest počeci kategorizacije profesionalnih djelatnosti odvijala se na sličan način i zbog istih razloga, samo ranije. Poslovni ljudi iz talijanskih primorskih komuna s novim tehnikama poslovanja i kao zasebna kategorija ističu se već od sredine XII. stoljeća.⁴¹ Ipak, treba napomenuti da taj proces nije ni u svim dijelovima Italije išao jednakom brzinom, kao i to da ispravno rješenje tog problema uvelike ovisi o stupnju sačuvanosti masovnih izvora, ponajprije notarskih spisa, koji za Zadar nisu u većoj mjeri sačuvani do kraja XIII. stoljeća.

Izgleda da je u Zadru proces daljnjeg profiliranja trgovačkog sloja i njegova učvršćivanja tekao tijekom XIV. stoljeća te bio završen početkom XV. stoljeća konačnim staleškim zatvaranjem zadarskog patricijata i okupljanjem bogatih neplemenitih građana oko škole sv. Jakova, osnovane 1407. godine, u kojoj su vodeću ulogu imali upravo bogati trgovci.⁴² U Italiji također razlikovanje plemićke i moćne trgovačke obitelji krajem srednjega vijeka postaje sve izražajnije.⁴³ Tako u Genovi, na primjer, vladaju dvije aristokracije potpuno različite po društvenim modelima, financijskim ulaganjima i životnim stavovima: zemljišna i trgovačko-bankarska aristokracija.⁴⁴

³⁹ Isto, str. 52-53.

⁴⁰ J. Aurell i Cardona, "Culture marchande et culture nobiliaire à Barcelone au XVe siècle", *Revue historique*, br. 613/1 (2000.), str. 33-52 (51).

⁴¹ Renouard, *Les hommes d'affaires...*, str. 49.

⁴² Raukar, *Zadar ...*, str. 59.

⁴³ J. Aurell, "Cultures marchande ...", nav. dj., (51); autor se poziva na rad Michelea Luzzatija "Familles nobles et familles marchandes à Pise et en Toscane dans le bas Moyen Age", *Famille et parenté dans l'Occident médiéval*, Rome 1977., str. 275-296.

⁴⁴ Isto, prema: Jacques Heers, *Gènes au XVe siècle. Activité économique et problèmes sociaux*, Paris 1961.

Moguće je, dakle, okvirno datirati početke rada prvih *mercatora* kao zasebne kategorije u Zadru u drugu polovinu XIII. stoljeća. U XIV. i XV. stoljeću prisutnost tog termina u izvorima je sve češća i uobičajenija, kao što je to već prije bilo s obrtnicima. Dapače, krajem srednjeg vijeka, u slijedu s razvitkom komunalnog društva u različite striktno definirane slojeve građana, *mercatores* postaju najugledniji predstavnici neplemenitog građanstva, sukladno s trendovima u susjednoj Italiji. Dobar primjer takvog trgovca je upravo Beno Kotruljević, obrazovani i sposobni stanovnik Dubrovnika iz XV. stoljeća koji čak i objavljuje svoju knjigu u Veneciji. Pitanje koje ostaje otvoreno jest odakle zapravo potječu zadarski kasnosrednjovjekovni trgovci. Je li kristalizacija trgovačke profesije potekla od dolazaka stranih poslovnih ljudi, primjerice Talijana, ili su se društvene promjene odvijale unutar kruga samosvjesnih zadarskih građana?

III. Etničko podrijetlo zadarskih trgovaca

Razmatranje etničkog identiteta zadarskog stanovništva složeno je za razdoblje od dolaska Hrvata u VII. stoljeću. Priljev pučanstva iz zaleđa prema obalnim gradovima je dugotrajan, jedan od tzv. Braudelovih procesa "dugog trajanja." Njihova asimilacija s romanskim starosjediocima trajan je proces koji je rezultirao stvaranjem izrazite hrvatsko-romanske dvojezičnosti u svim slojevima društva, pa čak i u slojevima gradskog patricijata.⁴⁵ I u XIV. stoljeću zadarsko društvo je još uvijek sastavljeno od pripadnika stare romanske, djelomično kroatizirane elite, slavenskih i romanskih došljaka te stranaca. U određenoj se mjeri te kategorije razlikuju prema svomu pravnom položaju u komuni kao *cives*, *habitatores* i *forenses*.⁴⁶ Analiza imena spomenutih u izvorima pomaže u otkrivanju podrijetla neke osobe, iako njezini rezultati ne mogu biti jednostavno protumačeni budući da su etnosimbiotski procesi u Zadru dugotrajni.

Posebno važan prilog poznavanju ove problematike dala je zadarska lingvistica Vesna Cestarić-Jakić, koja je u više radova obradila toponomastički izvorni materijal koji se tiče zadarskog patricijata.⁴⁷ Dokumenti koje autorica analizira potječu iz razdoblja od X. do XIII. stoljeća. Autorica konstatira da se već u X. stoljeću u svim uglednim obiteljima (naročito onim priora i tribuna) nalazi blizu 30% imena s hrvatskim obilježjima. Tijekom XI. stoljeća porast

⁴⁵ Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Zagreb 1997., str. 136.

⁴⁶ O tome vidi opširnije: Tomislav Raukar, "Cives, habitatores, forenses u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima", *Historijski zbornik*, god. 29-30 (1976.-1977.), str. 139-149; isti, "Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću", *Historijski Zbornik*, god. 33-34 (1980.-1981.), str. 139-209.

⁴⁷ Vesna Jakić-Cestarić, "Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analiza osobnih imena," *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. XIX (1972), str. 99-166; Ista, "Ženska osobna imena i hrvatski udio u etnosimbiotskim procesima u Zadru do kraja XII. stoljeća," *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. XXI (1974.), str. 291-336; Ista, "Antroponomastička analiza isprave zadarskog priora Andrije s početka X. stoljeća," *Onomastica jugoslavica*, br. 6 (1976.), str. 195-215.

broja antroponima u kojima se miješaju romansko-kršćanski korijeni sa slavenskim potvrđuje hipotezu o etničkom miješanju zadarskog stanovništva zahvaljujući ženidbama.⁴⁸ Ovakav način asimilacije je najprije uveden među patricijatom, a zatim ga je prihvatilo ostalo stanovništvo, ubrzavajući time priljev hrvatskih useljenika u grad krajem XIII. stoljeća. Pučanstvo ubrzo postaje dvojezično, a to se uočava i u prisutnosti miješanih romanskih i hrvatskih sufiksa u njihovim imenima. Početkom XIV. stoljeća započinje naseljavanje Zadra novim stanovništvom, prvenstveno iz neposrednog zaleđa, pojavljuju se novi građani (*cives*) i stanovnici (*habitatores*). Prijašnji onomastični odnos se obrće te od tada prevladavaju hrvatska nacionalna imena, ali ni romanska imena ne nestaju. Vesna Jakić-Cestarić također upozorava da se u većini slučajeva kada nailazimo na prezimena s romanskom odnosno talijanskom hipokorističkom formacijom, unutar neplemičkog pučanstva radi o strancima. Ona utvrđuje postojanje jednog vala talijanskih useljenika, ponajprije trgovačkih obitelji, krajem XIII. stoljeća.

Onomastički pristup može se upotrijebiti i u razmatranju etničkog podrijetla trgovaca u Zadru. No, za razliku od neke poljoprivredne ili obrtničke obitelji koja se trajno naseljava u jednom gradu, trgovci su znatno pokretljiviji, putujući u potrazi za dobiti i privremeno se nastanjujući u različitim krajevima. Posljedično, pojava nekog trgovca u jednom dokumentu može biti samo trag njegove prolazne prisutnosti u gradu. Tek ako se jedna osoba više puta spominje u izvorima, može se reći da je taj trgovac trajan ekonomski djelatnik u gradu. Većina trgovaca za koje se može gotovo sa sigurnošću smatrati da su naseljeni u gradu naznačeni su u izvorima kao *mercatores de Jadra* ili *mercatores Iadrenses*. U daljnjoj analizi najprije ćemo promatrati imena takvih osoba, dakle Zadrana, pronađena u izvorima, a potom se osvrnuti na ostale trgovce koji su u gradu bili tek u prolazu, u kraćem ili dužem razdoblju, bez obzira na to jesu li u izvorima spomenuti isključivo kao *mercatores*. Osnovno pitanje na koje ćemo se ovdje osvrnuti bit će identificiranje njihova hrvatskog ili romanskog podrijetla, dok će analiza njihova socijalnog položaja biti predmet nekoga sljedećeg rada.

Uzimajući u obzir spoznaje V. Jakić-Cestarić, izlučili smo sva prezimena zadarskih trgovaca. Cjelovito razdoblje od kraja XIII. do četrdesetih godina XV. stoljeća podijelili smo u nekoliko podrazdoblja koja se uglavnom poklapaju s očuvanim izvorima i periodizacijom zadarske političke povijesti tog razdoblja. Tako prvu podskupinu čine *mercatores* spomenuti od 1289. do 1317. godine, kada je Zadar, iako pod vrhovnom mletačkom vlašću, uživao znatnu autonomiju. Drugu podskupinu čine trgovci spomenuti u razdoblju od 1349. do 1357., razdoblju kada je, nakon neuspjelog pokušaja zbacivanja mletačke vlasti gradska autonomija gotovo ukinuta; treću pak čine oni spomenuti od 1358. do 1387. godine, dakle unutar razdoblja u kojemu Zadar dosiže vrhunac svoje samostalnosti pod zaštitom hrvatsko-ugarskih vladara iz dinastije Anžuvina (1358.-1409.). Posljednje se razdoblje odnosi na rane

---

⁴⁸ Cestarić-Jakić, "Etnički odnosi ...", str. 153-154.

četrdesete godine XV. stoljeća, razdoblje ponovne uspostave mletačke vlasti i konačnoga staleškog formiranja zadarske komune.

U prvom razdoblju ukupno se spominje 25 zadarskih trgovaca. Već u prvoj godini za koju imamo više podataka (1289.) spominje se njih šest: Jakov Grgurov,⁴⁹ neki poblize nepoznati Konrad (Curado),⁵⁰ Tibaldo Atonis iz Ferma,⁵¹ Dobre, sin Subora iz Splita,⁵² Nikola Grego ili Greco⁵³ i Ciprijan, sin Petra Klauda.⁵⁴ U sljedećoj godini spominju se još dvojica: Marin de Feltrino⁵⁵ i Leonard *Slabaria*.⁵⁶ Krajem XIII. i početkom XIV. stoljeća kao zadarski trgovci spominju se Gerard de Pomo,⁵⁷ Marko Marignono,⁵⁸ Marin Rimerio,⁵⁹ neki Dobroslav⁶⁰ i Ricobono Babbo iz Venecije.⁶¹ U sljedećem razdoblju za koje raspoložemo većim brojem notarskih dokumenata (1317.-1318.) zabilježeno je još 7 zadarskih trgovaca – Jakov, Filip i Rizio, sinovi pok. Aleksandra iz Ferma,⁶² Miha de Mezo,⁶³ Marko Bono de Caselariis iz Venecije,⁶⁴ Cvitan Dravčev (Civitanus de Dravez),⁶⁵ Nikola Civran,⁶⁶ a trojica zadarskih patricija tako-

⁴⁹ Spomenut kao *mercator Iadrensis* 1289. (SZB 1, dok. 20, str. 106) i 1290. (SZB 1, dok. 270, str. 224). Godine 1290. spomenut je i kao *mercator ladre commorans* (SZB 1, dok. 197, str. 190). Iz drugih dokumenata koji se na njega odnose vidi se da je 1289.-1290. smatran Zadraninom (*Iadrensis*: SZB 1, dok. 36, str. 115; dok. 41, str. 117; dok. 49, str. 121; dok. 51, str. 122) te da je bio *habitor ladre* (SZB 1, dok. 196, str. 190).

⁵⁰ Spomenut kao *mercator* i *habitor ladre* (SZB 1, dok. 42, str. 118).

⁵¹ Tibaldo se spominje kao *mercator* i *habitor Iadrensis* (SZB 1, dok. 49, str. 121), *mercator Iadrensis* (SZB 1, dok. 78, str. 137) te kao *mercator ladere commorans* (SZB 1, dok. 81, str. 139; dok. 149, str. 172; dok. 196, str. 190). Često se spominje samo kao *Iadrensis* (SZB 1, dok. 29, str. 111; dok. 67, str. 131; dok. 73, str. 134).

⁵² Spomenut kao *mercator* i *habitor Iadrensis* (SZB 1, dok. 75, str. 135), *mercator Iadrensis et ibidem commorans* (SZB 1, dok. 101, str. 149). Samo kao *habitor Iadrensis* spominje se još dva puta 1289. i 1290. godine (SZB 1, dok. 122, str. 160; dok. 238, str. 208).

⁵³ Spominje se kao *mercator ladere comorans* (SZB 1, dok. 21, str. 107), a nešto poslije kao *mercator* i *habitor Iadrensis* (SZB 1, dok. 75, str. 135) te *mercator Iadrensis* (SZB 1, dok. 149, str. 172). Spominje se i kao *habitor Iadrensis* (SZB 1, dok. 72, str. 134) te kao *Iadrensis* (SZB 1, dok. 178, str. 184).

⁵⁴ Ciprijan (Cibrianus) se spominje kao *Iadrensis* (SZB 1, dok. 50, str. 121), *mercator Iadrensis* (SZB 1, dok. 168, str. 180) i *habitor Iadrensis* (SZB 1, dok. 196, str. 190).

⁵⁵ Spominje se kao *mercator* i *civis ladre* (SZB 1, dok. 268, str. 223-224).

⁵⁶ Naveden kao *mercator Iadrensis* (SZB 1, dok. 270, str. 224).

⁵⁷ Gerard (Girardus) de Pomo spominje se kao trgovac od 1299. godine (SZB 2, dok. 34, str. 18). God. 1317. naziva ga se *civis et mercator Iadrensis* (SZB 2, dok. 21, str. 104; dok. 103, str. 135).

⁵⁸ God. 1300. navodi se kao *mercator Iadrensis* (SZB 2, dok. 60, str. 28), a god. 1317. kao *civis et mercator Iadrensis* (SZB 2, dok. 42, str. 111-112).

⁵⁹ God. 1300. naveden je kao *mercator et habitator Iadrensis* (SZB 2, dok. 76, str. 32).

⁶⁰ Naveden 1302. kao *mercator, filius condam ...* (SZB 2, dok. 105, str. 48).

⁶¹ Kuća u kojoj stanuje spominje se 1304. (SZB 2, dok. 127, str. 65). God. 1306. naveden kao *mercator Iadrensis* (SZB 2, dok. 149, str. 78).

⁶² Sva trojica navedeni su pod nazivom *mercator Iadrensis*. Jakov se navodi 1317. (SZB 2, dok. 15, str. 102), a Filip (Filipus, Filipizo; SZB 2, dok. 149, str. 150; dok. 177, str. 163) i Rizio (SZB 2, dok. 240, str. 186) 1318. godine.

⁶³ ... *mercator Iadrensis* ... (SZB 2, dok. 21, str. 104).

⁶⁴ ... *mercator Iadrensis* ... (SZB 2, dok. 36, str. 109).

đer su u jednom dokumentu nazvani *mercatores* (Mihael de Fanfogna, Matej de Nassis i Pavao Jurjev de Matheo).⁶⁷ U cijelom je dakle razdoblju spomenuto 20 zadarskih trgovaca te trojica zadarskih patricija kao trgovci. Po imenima i podrijetlu većina su Romani (14 ili 60,9%), jedan (Ciprijan, sin Petra Klauda) je najvjerojatnije izvanbračni sin zadarskog patricija, te trojica Hrvati (13%). Od dvojice preostalih Nikola *Grego* se može ubrojiti u Romane, jer njegov nadimak navodi na podrijetlo iz mletačke Romanije, a Leonard *Slabaria* u Hrvate iako ima općenito kršćansko ime, no njegov se nadimak lakše može objasniti hrvatskim nego talijanskim jezikom.

U drugom promatranom razdoblju (1349.-1357.) spominje se 15 zadarskih trgovaca: Cvitan pok. Bratka (*Civitanus qm. Bratichi*, 1349.-1376.),⁶⁸ Mazolo pok. Jakova Radoševog (*Mazolus qm. Iacobi de Rados*, 1349.-1382.),⁶⁹ Martin Bošković (*Martinus qm. Boschi, Martinus Boschovich*, 1349.-1356.),⁷⁰ Stjepan Bošković (*Stephanus qm. Boschi/Boschovich*, 1349.-1366.),⁷¹ Mišol (Mišovil) pok. Dražila (*Mixolus qm. Draxili, Michael qm. Drasili*, 1349.-1366.),⁷² Ivan ser Gala Jurjevov (*Iohannes ser Galli Georgii*, 1349.-1379.),⁷³ Grgur zvan Šestan pok. Pomerića (*Gregorius vocato Sextano qm. Pomerichi*, 1350.),⁷⁴ Vučina pok. Tomaša Lealis (*Vulcina qm. Thomasii Lealis*, 1353.-1369.),⁷⁵ Gostića pok. Draška (*Gostiça qm. Drasçi*, 1354.),⁷⁶ Vučina pok. Bratka (*Vulcina qm. Bratichi*, 1355.-1372.),⁷⁷ Črnul pok. Ivana Dobroševog (*Cernul qm. Iohannis de Dobrossio*, 1355.),⁷⁸ Blaž pok. ser Kože (*Blaxius qm ser Cosse*, 1356.),⁷⁹ Greško Decenar (*Greschus Decenar qm. Iohannis*, 1349.-1356.),⁸⁰ Ivan pok. Dragoja (*Iohannes qm. Dragoy*, 1356.)⁸¹ i Ivan Borović (*Iohannes qm.*

⁶⁵ ... *civis et mercator Iadrensis* ... (SZB 2, dok. 45-46, str. 113).

⁶⁶ Spominje se 1318. kao *mercator Iadrensis* (SZB 2, dok. 129-130, str. 144-145).

⁶⁷ SZB 2, dok. 215, str. 176. Na temelju se tog dokumenta ipak ne može smatrati da su njih trojica oslovljavani u Zadru kao *mercatores*, budući da se taj naziv za njih rabi jedino u formulaičkom dijelu instrumenta, dok su u uvodnom dijelu istog dokumenta titulirani isključivo kao *cives Iadre*.

⁶⁸ U ovoj i sljedećim bilješkama bit će navedeni samo prvi i posljednji spomen pojedinog trgovca, dok se potpuni podaci o tim trgovcima mogu naći u prilogu na kraju rada. Za Cvitana pok. Bratka vidi: SZB 3, dok. 70, str. 47; DAZd, Petrus de Serçana (dalje PS), b. II fasc. VIII, f. 13.

⁶⁹ SZB 3, dok. 54-55, str. 34-36; DAZd, PS, b. I, fasc. I/6, f. 178'.

⁷⁰ SZB 3, dok. 30, str. 19; DAZd, Andreas de Canterio (dalje AC), b. I, fasc. V, f. 58.

⁷¹ SZB 3, dok. 21, str. 14; DAZd, AC, b. I, fasc. V, f. 58.

⁷² SZB 3, dok. 46, str. 30; DAZd, Petrus Perençanus (dalje PP), b. 1 fasc. III f. 24v.

⁷³ SZB 3, dok. 66, str. 43-44; DAZd, PS, b. I, fasc. I/4, f. 103v.

⁷⁴ SZB 3, dok. 217, str. 149-150; dok. 119, str. 82.

⁷⁵ DAZd, AC, b. I, fasc. IV, f. 32; PP, b. I, fasc. XVII, f. 29.

⁷⁶ DAZd, AC, b. I, fasc. IV, f. 5.

⁷⁷ DAZd, SZB, AC, b. I, fasc. IV, 31.5.1355.; DAZd, PP, b. I, fasc. XVII, f. 29.

⁷⁸ DAZd, AC, b. I, fasc. IV, f. 1'.

⁷⁹ DAZd, AC, b. I, fasc. V, f. 434-44.

⁸⁰ DAZd, SZB 3, dok. 24, str. 16; AC, b. I, fasc. V, f. 3.

⁸¹ DAZd, AC, b. I, fasc. V, f. 6.

Georgii Borovich, 1356.-1367.).⁸² Od tih trgovaca većina su po imenima Hrvati (13 odnosno 86,7%), dok su Romani u manjini (2 odnosno 13,4%). Zanimljiv je slučaj Mazola pok. Jakova Radoševog čije je ime romansko, ime njegova oca opće kršćansko (neutralno), a ime djeda hrvatsko. Tako i on potvrđuje navedene pretpostavke Vesne Jakić-Cestarić o etnosimbiotskim procesima u srednjovjekovnom Zadru.

U trećem promatranom razdoblju spominje se čak 39 zadarskih trgovaca. Osmorica od njih (Mišol pok. Dražila, Ivan ser Gala, Vučina pok. Tomaša, Vučina pok. Bratka, Ivan Borović, Mazolo pok. Jakova, Cvitan pok. Bratka i Stjepan Bošković) spomenuti su već u prethodnom razdoblju. Osim njih spominju se: Grgur pok. Dominika (*Gregorius qm. Dominici*, 1366.-1382.),⁸³ Živole pok. Deška (*Guivole qm. Dischi*, 1367.),⁸⁴ Martin Stjepana Lovkovog (*Martinus filius Stephani qm. Lofchi*, 1367.),⁸⁵ Peruša de Nasis (*Perusia de Nassis*, 1367.),⁸⁶ Produl pok. Andrija (*Produlo qm. Andree*, 1367.),⁸⁷ Mafeo pok. Tomaša (*Maphius qm. Thomasii*, 1367.-1372.),⁸⁸ Nikola pok. Mihovila Osaronić (*Nicolaus qm. Micovilli Ossaronich*, 1367.-1399.),⁸⁹ Alegretto Vučine Lealis (*Alegretus Volcine Lealis*, 1367.-1388.),⁹⁰ Matej pok. Zanina de Carbono (*Matheus qm. Čanini de Carbono*, 1368.),⁹¹ Matej pok. Netremca (*Matheus qm. Netremaci*, 1369.-1382.),⁹² Dražil Mihovilov (*Draxilus filius naturalis Michaelis draperii*, 1370.),⁹³ Draško Mladkov (*Dra-schus filius Mlatichi*, 1370.-1379.),⁹⁴ Ivan pok. Antuna (*Johannes qm. Antonii*, 1370.),⁹⁵ Mihael pok. Pavla de Parlombardo (*Michaeles qm. Pauli de Parlombardo*, 1370.),⁹⁶ Ivan Voronić (*Iohannes Voronich*, 1370.-1406.),⁹⁷ Colano pok. Marina de Fanfogna (*Colanus qm. Marini de Fanfogna*, 1369.-1372.),⁹⁸ Nikola pok. Gvidona (*Nicolaus qm. Guidonis*, 1372.),⁹⁹ Filip pok. Aleksandra Ugolini

⁸² DAZd, AC, b. I, fasc. V, f. 43; DAZd, PP, b. I, fasc. VIII, f. 23'.

⁸³ DAZd, PP, b. I, fasc. III, f. 22'; DAZd, Johannes de Cazulis (dalje JC), b. I fasc. I/1, f. 27.

⁸⁴ DAZd, PP, b. I, fasc. V, f. 10', fasc. VIII, f. 24v-25.

⁸⁵ DAZd, PP, b. I, fasc. VII, f. 22-22'.

⁸⁶ DAZd, PP, b. I, fasc. V, f. 50'.

⁸⁷ DAZd, PP, b. I, fasc. VII, f. 20-20'.

⁸⁸ DAZd, PP, b. I, fasc. VI, f. 17', fasc. XVI, f. 31'-32.

⁸⁹ DAZd, PP, b. I, fasc. V, f. 9'; DAZd, Articuius Dominici de Rivignano (dalje AR), b. V, fasc. III, f. 11'-12, 17'.

⁹⁰ DAZd, PP, b. I, fasc. VII, f. 20-20'; AR, b. V, fasc. III, f. 58-58'.

⁹¹ DAZd, PP, b. I, fasc. IX, f. 32.

⁹² DAZd, PP, b. I, fasc. XI, f. 8'; JC, b. I fasc. I/1, f. 19'.

⁹³ DAZd, PP, b. I, fasc. XIV, f. 16-16'.

⁹⁴ DAZd, PP, b. I, fasc. XIV, f. 16-16'; CD 16, dok. 1 str. 3-5.

⁹⁵ DAZd., PP, b. I fasc. XIV, f. 40'-41.

⁹⁶ DAZd, PP, b. I, fasc. XIV, f. 51-51'.

⁹⁷ DAZd, PP, b. I, fasc. XIV, f. 28-28'; Antonio Krekich, "La 'Curia consulum et maris' del comune medioevale Zaratino e alcuni suoi atti", *Atti e memorie della società Dalmata di storia patria*, god. I, Zara (1926.) (dalje Krekich, "La Curia consulum ..."), dok. 5, str. 159-161.

⁹⁸ DAZd, PP, b. I, fasc. XI, f. 18'-19, fasc. XVI, f. 25'.

de Stella (*Phillipus qm. Magistri Alexandrini Ugolini de Stella*, 1372.-1373.),¹⁰⁰ Colano pok. Grgura de Figassolo (*Colanus qm. Gregorii de Figaçolis*, 1372.-1382.),¹⁰¹ Juraj pok. Miroslava (*Georgius qm. Mirosłavi*, 1370.-1386.),¹⁰² Križan pok. Martina (*Crisanus filius qm. Martini*, (1372.-1389.)),¹⁰³ Petar pok. Ivana (*Petrus qm. Iohannis*, 1375.-1381.),¹⁰⁴ Marko pok. Netremca (*Marcus qm. Netremci*, 1382.),¹⁰⁵ Ivan pok. Vuka (*Iohannes qm. Volce*, 1382.-1388.),¹⁰⁶ Martin Pripkov (*Martinus Priptii*, 1384.),¹⁰⁷ Pavle pok. Nikole de Medio/Mezo (*Paulinus qm. Nicolai de Medio/Meço*, 1370.-1385.),¹⁰⁸ Vučić (*Volcichus*, 1385.),¹⁰⁹ Jakov pok. Ivana Vodunića (*Iacobus qm. Iohannis Vodunich*, 1385.-1396.),¹¹⁰ Andrija pok. Zova de Cesamo (*Andreas qm. Zoyli de Cesamo*, 1386.-1394.),¹¹¹ Damjan pok. Martina od roda Polečića (*Damianus qm. Maritini de genere Poleccich*, 1387.),¹¹² Antun Alegretov (*Anthonius Alegreti*, 1387.-1394.)¹¹³ Od trideset i devet promatranih trgovaca prema imenima se Hrvatima mogu smatrati dvadeset i trojica (59%), Romanima šestorica (15,4%), iako oni i njihovi očevi uglavnom nose općenita kršćanska imena, sedmorica (17,9%) pripadnicima (vjerojatno izvanbračni sinovi) zadarskog patricijata, dok trojica (Mazolo pok. Jakova, Mafeo Tomaša i Alegretto Vučine) imaju romanska imena iako dolaze iz hrvatskih obitelji.

U posljednjem promatranom razdoblju (1440.-1444.) osim Grgura Stanislava Mrganića (*Gregorius Stanislavi Merganich*, 1405.-1460.)¹¹⁴ i Lovre Dražmilića iz Obrovca (*Laurentius Dragmîleus/Drasmilich de Obrovacio*, 1434.-1461.)¹¹⁵ spominje se još 34 različita trgovca: Ivan Jurmanić (*Johannes Iurmanich de Japra (!)*, 1400.-1450.),¹¹⁶ Petar Vinturov (*Petrus de Vintura*, 1408.-

⁹⁹ DAZd, PP, b. I, fasc. XVI, f.18'-19.

¹⁰⁰ DAZd., PP, b. I, fasc. XVI, f. 20-20', b. II, fasc. III, f. 19v.

¹⁰¹ DAZd, PP, b. I, fasc. XVI, f. 25'; DAZd, Curia maior civilium (dalje CMC), f. 3.

¹⁰² DAZd, PP, b. I, fasc. XIV, f. 49'; CD 16, Zagreb 1976., dok. 407, str. 524-528.

¹⁰³ DAZd, PP b. I, fasc. XVII, 13.V.1372; DAZd, AR, b. V, fasc. III, f. 65'-67'.

¹⁰⁴ DAZd, PS, b. I, fasc. I, f. 6, fasc. I/6, f. 171'.

¹⁰⁵ DAZd, JC, b. I fasc. I, f. 19', 23'.

¹⁰⁶ DAZd, JC, b. I, fasc. III/1-2, f. 166'-167; Raukar, *Zadar ...*, str. 168.

¹⁰⁷ DAZd, AR, b. V, fasc. III, f. 4v.

¹⁰⁸ DAZd, PP, b. I, fasc. XIV, f. 49'; AR, b. V, fasc. III, f. 18-20.

¹⁰⁹ DAZd, JC, b. I, fasc. III/1-2, f. 186-187'

¹¹⁰ CD 16, dok. 407, str. 524-528; Krekich, "La Curia consulum ...", dok. 1, str. 152-153.

¹¹¹ CD 17, dok. 13 str. 16-18; dok. 435, str. 624-625

¹¹² DAZd, AR, b. V, fasc. III, f. 65'.

¹¹³ Raukar, *Zadar ...*, bilj. 39, str. 91; str. 137-138.

¹¹⁴ O životu i radu Grgura Mrganića, vidi: Roman Jelić, "Grgur Mrganić," *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 6-7 (1960.), str. 487-508; Sabine Florence Fabijanec, "Profesionalna djelatnost zadarskih trgovaca u XIV. i XV. stoljeću," *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti ZPDZ HAZU*, sv. 17, str. 31-60 (56-58).

¹¹⁵ O Lovri Dražmiliću, vidi: Raukar, *Zadar ...*, str. 66, 139, 264-265, 271, 289.

¹¹⁶ DAZd, Curia consulum et maris (dalje CCM), Teodoro de Prandino (dalje TP), b. II, fasc. IX, f. 12'-13; DAZd, prapster Matheus Salassich (dalje MS), b. I, fasc. I/1, f. 9'.

1441.),¹¹⁷ Nikolet pok. Blaža (*Nicoletus qm. Blasii*, 1410.-1441.),¹¹⁸ Benedikt Zaninov (*Benedictus Zanini*, 1421.-1461.),¹¹⁹ Petar Majnerije (1433.-1481.),¹²⁰ Šimun Matafaris (*Simon de Matafaris*, 1434.-1440.),¹²¹ Nikola Pasinov de Ventura (*Nicolaus Paxini de Ventura*, 1439.-1441.),¹²² Antun Slancola (*Anthonius Slançola*, 1440.),¹²³ Krešo Dragoribić (*Cressius Dragoribich*, 1440.),¹²⁴ Ivan Matafarić (*Johannes Matafarich*, 1440.),¹²⁵ Antun Sinković (*Anthonius Sincovich*, 1440.-1442.),¹²⁶ Petar Marušić pok. Cvitka (*Petrus Marusich qm. Cvitchi/Florii*, 1440.-1442.),¹²⁷ Nikola pok. Jura de Ventura (*Nicolaus qm. Georgii de Ventura*, 1440.-1444.),¹²⁸ Pazin pok. Julija de Ventura (*Pasinus condam Juliani de Venturino*, 1440.-1445.),¹²⁹ Blaž pok. Petra (*Blasius condam Petri*, 1440.-1450.),¹³⁰ Dominik Sinković (*Dominicus Sincovich*, 1441.),¹³¹ Grgurica iz Senja (*Garguriça de Segna*, 1441.),¹³² Grgur pok. Filipina iz Senja (*Gregorius condam Filipini de Segna* 1441.),¹³³ Mihael Juvanušević (*Micaelus Iuvanusevich*, 1441.),¹³⁴ Šimun pok. Pripka (*Simon qm. Pribici*, 1441.),¹³⁵ Nikola de Biondo (*Nicolaus de Biondo*, 1441.-1443.),¹³⁶ Donat Pavlov (*Donatus Paulo*, 1441.-1444.),¹³⁷ Grgur Petrov Ventura (*Gregorius filius Petri de Ventura*, 1441.-1457.),¹³⁸ Grgur pok. Filipina Abobis iz Venecije (*Gregorius condam Filipini Abobis de Veneciis*, 1442.-1443.),¹³⁹ Pavao Šibica (*Paulus Sibiça*, 1442.-1443.),¹⁴⁰ Šimun Ljubić (*Simon Liubich*, 1442.-1443.),¹⁴¹ Grgur pok. Jura

¹¹⁷ DAZd, CCM, TP, b. II, fasc. IX, f. 1-1'; DAZd, Johannes de Calzina (dalje JCa), b. I, fasc. II/2, f. 76.

¹¹⁸ DAZd, CCM, TP, b. II, fasc. IX, f. 12-12'; JCa, b. I, fasc. I, f. 246'.

¹¹⁹ T. Raukar, *Zadar ...*, str. 138-139, 241, 258.

¹²⁰ Isto, str. 243; bilj. 9 str. 249.

¹²¹ DAZd, Nicola Ho de Cremona (dalje NH), b. I, fasc. I, f. 8; DAZd, JCa, b. I, fasc. I, f. 55'.

¹²² DAZd, JCa, b. I, fasc. I, f. 23'; 142'.

¹²³ Isto, b. I, fasc. I, f. 43'.

¹²⁴ Isto, b. I, fasc. I, f. 43, 171'.

¹²⁵ Isto, b. I, fasc. I, f. 45.

¹²⁶ Isto, b. I, fasc. I, f. 23'; fasc. II/2, f. 51.

¹²⁷ Isto, b. I, fasc. I, f. 64; fasc. II/5, f. 225.

¹²⁸ Isto, b. I, fasc. I, f. 23'; fasc. II/10, f. 431.

¹²⁹ Isto, b. I, fasc. I, f. 64'-65; fasc. II/10, f. 444.

¹³⁰ Isto, b. I, fasc. I, f. 34; fasc. II/6, f. 257'.

¹³¹ Isto, b. I, fasc. I, f. 172', 174.

¹³² Isto, b. I, fasc. I, f. 144'.

¹³³ Isto, b. I, fasc. I, f. 230'.

¹³⁴ Isto, b. I, fasc. I, f. 177.

¹³⁵ Isto, b. I, fasc. I, f. 184.

¹³⁶ Isto, b. I, fasc. I, f. 252'-253; fasc. II/8, f. 390'.

¹³⁷ Isto, b. I, fasc. I, f. 125'; Raukar, *Zadar ...*, str. 265.

¹³⁸ Isto, b. I, fasc. I, f. 71-71'; Zuanne de Parento, Guerrin Ferrante, Regesti dell'archivio notarile di Zara, XLI-LIII, Ms. 461, fasc. III (dalje GF).

¹³⁹ DAZd, JCa, b. I, fasc. I, f. 276'; fasc. II/4, f. 185.

¹⁴⁰ Isto, b. I fasc. II/1, f. 9; fasc. II/7, f. 309'.

Ventura (*Gregorius qm. Georgii de Ventura*, 1442.-1444.),¹⁴² Blaž pok. Petra (*Blasius qm. Petri*, 1442.-1448.),¹⁴³ Galvano Pelegrinov iz Verone (*Galvanus Pelegrini*, 1443.),¹⁴⁴ Gašpar Longin (*Gasparus Longini*, 1443.),¹⁴⁵ Grgur pok. Srećka Vukojevića (*Gregorius qm. Alegreti Vuchoievich*, 1443.-1450.),¹⁴⁶ Donat Šubić sin Luke (*Donatus Subich filius Lucas*, 1444.),¹⁴⁷ Pavao pok. Luke iz Obrovca (*Paulus qm. Luce de Obrovacio*, 1444.)¹⁴⁸ i Petar pok. Nikole (*Petrus qm. Nicolai*, 1444.).¹⁴⁹ Od njih, šesnaestoricu možemo smatrati Hrvatima (44,4%), osamnaestoricu Romanima (50%), a spominju se i dva člana zadarske patricijske obitelji de Matafaris. Jedan od njih, Ivan Matafarić, vjerojatno je izvanbračni član obitelji.

Ovaj popis je ograničen i upućuje samo na opće tendencije, to više što se veliki dio trgovačke djelatnosti, pogotovo prodaja na malo, provodio isključivo usmenim putem te nije ostavio izravne pismene pokazatelje (notarske ugovore). Daljnje istraživanje izvornog materijala, posebice u kasnijem razdoblju, moglo bi iznijeti na svjetlo još podataka te možda i modificirati ovdje dobivenu sliku. Međutim, uzorak je dovoljno velik da se već na njegovu temelju mogu izvesti neki zaključci. Postotni odnos u ukupnom broju osoba hrvatskog i romanskog podrijetla je 48,6% prema 40,2% u korist Hrvata. Čini se da su početkom XIV. stoljeća Romani više prisutni u privrednom životu i čine oko 60% od ukupnog broja domaćih trgovaca. Trgovci iz hrvatskog zaleđa, koji se u većem broju pojavljuju od druge polovine XIV. stoljeća, isprva su se ograničili na poslovanje manjeg opsega. Nasuprot tome, u kasnijem razdoblju Hrvati su sve više prisutni. Od sredine XIV. stoljeća pojavljuju se i pojedinci s miješanim imenskim sintagmama, iako u relativno malom broju. Također je primjetno da broj osoba koje pripadaju starosjedilačkim obiteljima raste tijekom trećega promatranog razdoblja, iako je i tu relativno skroman, dok u razdobljima pojačanoga mletačkog pritiska pada.

Migracije pučanstva su vjerojatno jedan od glavnih čimbenika tog procesa porasta trgovaca hrvatskog podrijetla. Prije XIV. stoljeća mletačka je vlada provodila jaču kontrolu nad hrvatskom imigracijom,¹⁵⁰ tako da niti jedan Hrvat koji je dospio u grad ne može odmah

¹⁴¹ Isto, b. I, fasc. II/2, f. 67'; fasc. II/5, f. 210'.

¹⁴² Isto, b. I, fasc. I, f. 310; fasc. II/10, f. 431.

¹⁴³ Isto, b. I, fasc. II/3, f. 103'; fasc. II/6, f. 257'.

¹⁴⁴ Isto, b. I, fasc. II/7, f. 314'.

¹⁴⁵ Isto, b. I, fasc. II/8, f. 352-352'.

¹⁴⁶ Isto, b. I, fasc. II/4, f. 158; fasc. II/8, f. 352-352'.

¹⁴⁷ Isto, b. I, fasc. II/8, f. 387.

¹⁴⁸ Isto, b. I, fasc. II/9, f. 416.

¹⁴⁹ Isto, b. I fasc. II/8, f. 398'-399.

¹⁵⁰ Od 20.VI.1273. zabranjeno je Zadranima da se vjenčaju "cum Sclavis" pod prijetnjom oduzimanja nasljedstva. Također, nijedan stranac nije mogao dobiti zadarsko građanstvo ako je to štetilo Republici (Ljubić, *Listine*, sv. I, dok. CI, str. 79, i dok. CLXVI, str. 116-118).

raspolagati dostatnim sredstvima i povjerenjem vlasti da bi mogao započeti neki posao. No, pola stoljeća nakon doseljenja bilo je dovoljno da i hrvatski trgovci osiguraju određeni status. Još i više što su, kada je završio zadarsko-mletački rat 1346. godine, oni manje izloženi sankcijama nego pripadnici uglednih patricijskih zadarskih obitelji koji dolaze pod oštre sankcije.¹⁵¹ Međutim, kada Ludovik I. preuzima vlast u gradu i omogućuje brži rast poslovanja, stare zadarske obitelji ponovno stječu dobru poziciju za sudjelovanje u privrednim aktivnostima, ali ne izgleda da to bitno usporava proces pohrvaćivanja zadarske trgovačke scene.

Taj se proces nastavlja i u razdoblju nakon 1409. godine, što je u skladu s dosadašnjim razmatranjima. U kriznom razdoblju starije i bogatije trgovačke obitelji bivaju pod većim mletačkim nadzorom i time oslabljene. S druge strane, očigledna je i promišljena volja zadarske vlastele za povlačenjem s ekonomske scene i korištenjem ostataka političkih privilegija stečenih položajem. Prevladavanje hrvatskog elementa među trgovcima krajem XIV. i početkom XV. stoljeća ujedno se poklapa i s cjelokupnim pohrvaćivanjem zadarskog društva.

Većina hrvatskih trgovaca dolazi, dakle, iz seoskog zaleđa i progresivno se ekonomski osnažuje zahvaljujući sudjelovanju njihovih predaka u ekonomskoj djelatnosti. Taj fenomen nije specifičan za Zadar nego se pojavljuje širom Mediterana. Na primjer, u Barceloni većina poslovnih ljudi grada u XII. stoljeću također potječe iz okolnih sela te su se obogatili s dolaskom u katalonski centar.¹⁵² No, kao glavni grad Dalmacije i zbog važne strateške pozicije na raskrižju zapadnih i istočnih pomorskih putova, Zadar privlači i brojne strane trgovce.

IV. Djelovanje stranih poslovnih ljudi u Zadru

Kako je poznato, grad dostiže vrhunac kozmopolitizma u anžuvinskom razdoblju. Osim *mercatores*, postoje i poslovni ljudi u širem smislu toga pojma, koje također valja ukratko spomenuti jer je u većini slučajeva njihovo poslovanje višestrano i opsežnije od poslovanja osoba koje se izričito navode kao *mercatores*.

Firentinci i Genovežani su najugledniji poslovni ljudi u Zadru tijekom prve polovine XIV. stoljeća. Prvi su najbolji bankari u Europi. Redovito se pojavljuju kao zakupnici daće za sol i tridesetinu u kraljevskoj komori, kao na primjer *Cron Matiolus* i *Andreas Bertolinus*. Oni zadržavaju svoju samostalnost u odnosu prema kraljevskoj vlasti. Jedan od znamenitijih Firentinaca u Zadru je *Petrus filius Johannis*. Kralj ga imenuje za upravitelja Kraljevske kovnice, građene u vrijeme Ludovikove vladavine za kovanje srebrnog novca. Početkom 1382. Petar je nositelj titule *Regius officialis Tricesime et Salis Camerarum Dalmatie*. Ulaže također u trgovinu,

---

¹⁵¹ Raukar, *Zadar ...*, str. 29.

¹⁵² Aurel, "Cultures marchandes..." str. 43.

posebice tkaninama te ponekad biva nazivan *draparius*. Preprodaje brodove (a naveden je i kao *armatarius*¹⁵³), posjeduje kuće i solane te skladišta za sol u zadarskom kraju. Uz to je i bankar koji daje zajmove i upravlja mjenjačnicom novca. Umire 1391. godine.¹⁵⁴ Manjeg je opsega djelatnost trgovca mirodijama (*aromatorius*) Filipa pok. Ivana Lupicinovog (*Philippus condam Johannis Lupicini*), koji se trajno uselio u grad i raspolaže razmjerno velikim bogatstvom, s obzirom na to da 1382. godine dijeli u razne svrhe u svojoj oporuci preko 282 dukata iz svojih dobara, da se namjerava sahraniti u samostanu sv. Dominika u Zadru i da je njegov univerzalni nasljednik poznati trgovac sukna Mihovil Petrov.¹⁵⁵ Tijekom 1377. i 1378, Firentinac *Dominicus qm. Francisci* se specijalizirao za unosan posao prodavača robova (oko dvadesetak u dvije godine), te posluje sa sunarodnjacima i s domaćim trgovcima.¹⁵⁶

Genovežani su politički savjetnici anžuvinskih vladara. Tako je na primjer *Ambrosius Spinolus*, kojemu je osnovni posao državni rizničar u Genovi,¹⁵⁷ *capitaneus Januensium in Jadra* te uz to odgovorna osoba za poslove svoje obitelji u Dalmaciji. Njegov brat *Bartholus* naoružava većinu genoveške mornarice u doba dalmatinskog rata 1379.-1381. Kada je rat završen, *Ambrosius* prodaje jedan svoj brod drugom Genovežaninu i ulaže taj novac u poslovanje, udružujući se s Firentincima i Ankonitoncima, putujući na svom dvojarbolskom brodu "Sveta Marija". *Simon Doria* iz velike genoveške obitelji dobiva od kralja Ludovika I. zapovjedništvo nad jadranskom mornaricom (koju se u stvarnosti nije uspjelo ni organizirati). Obitelj Sorba, pak, ostaje u pozadini u usporedbi s ostalim Genovežanima, ali se definitivno nastanjuje u Zadru. Članovi te obitelji su jedini Genovežani koji postižu status zadarskih patricija. *Raphael* postaje rektor, potom knez Splita, *Balthazar* je *exactor Trigesimarum et datis salii* kralja Ludovik, te kraljevski *miles*. Privremeno čak zapovijeda zadarskim brodogradilištem. Jedan od njegovih pokušaja 1366. godine da uvozi strana vina u Zadar, propada zbog komunalne zabrane. Njegov brat *Nicolaus* postaje (vojni) zapovjednik u službi hvarskog kneza.¹⁵⁸

Ulazak ovih dviju zajednica u zadarsko komunalno društvo utjecalo je na političke odnose i privredna strujanja u gradu. Trgovci iz drugih talijanskih komuna su rjeđe prisutni u tom razdoblju. No, u izvorima nalazimo prodavača vina na malo *de capite Accçis* (blizu Ravenne) 1353. godine,¹⁵⁹ jednog Rimljanina koji se bavi trgovinom mirodijama (*ars spicar-*

¹⁵³ DAZd, JC, b. I, fasc. III/1-2, f. 186-186'.

¹⁵⁴ Klaić-Petricioli, *Zadar 2*, str. 437, 444-445. Uz svoje djelovanje u Zadru održava i odnose sa svojim sugrađanima. Tako, na primjer, 6.11.1385. postaje izvršilac oporuke Jakobe, supruge kožara Zanolija iz Firence (*Jacoba uxor Zanolii peliparii de Florentia*), koja živi u Zadru, a tom postavljanju je svjedok jedan drugi Firentinac, *Raynerius Jacobi* (DAZd, JC, b. I, fasc. III/1-2, f. 186-186'). Vidi opširnije: Tomislav Raukar; "Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. st.", *Radovi FF*, sv. 7-8, Zagreb (1969.-1970.), str. 19-79.

¹⁵⁵ DAZd, JC, b. I, fasc. III/1-2, f. 161'-162.

¹⁵⁶ DAZd, PS, b. I, fasc. I/2, f. 49, 50, 50', 51', 52; b. II, fasc. X, f. 10.

¹⁵⁷ *Ambrosius Spinola de Janua, masarius comunis Janue* (DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 8, 2.9.1382).

¹⁵⁸ Klaić-Petricioli, *Zadar 2* str. 435; vidi također: Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976., str. 148-149.

ie) 1372. godine, jednog anconskog patricija koji plaća 70 malih libara za prijevoz (*naulum*) 1378. godine.¹⁶⁰ Tijekom 1380-ih godina *Johannes Taleni* iz Bologne je zakupnik poreza solana u Neretvi,¹⁶¹ dok su dva Ankonitanca, *Franciscinus Mateoli* i *Andreozus Jacchchi*, trgovački zastupnici Rudolfa iz Camarina (*Redolfus de Camarino*) 1386. godine.¹⁶² Osim Talijana, spominje se Grk, *Anthonius qm. Çanini* iz Korona, koji s jednim zadarskim apotekarom u siječnju 1370. osniva apotekarsko društvo,¹⁶³ zatim Parižanin, *Johannes qm. Johannis de Parisio*, koji posuđuje dva dukata nekom postolaru 1367. godine¹⁶⁴ te Dubrovčani, na primjer jedan *aromatorius* 1382. godine,¹⁶⁵ kao i ostali Dalmatinci.

U ranijem razdoblju Talijani su manje prisutni u općem komunalnom životu nego Dalmatinci. Ovi posljednji dolaze zbog kupnje zemljišta i poslovanja robom. Dolaze iz Šibenika, Nina, Starošana (1355.-1360.). Za prvu polovinu XIV. stoljeća izvori oskudijevaju podacima. Nalazimo, međutim, nekoliko osoba koje dolaze *de Bosna* zbog trgovine, te jednog Trogirana, Božana pok. Salbe, koji je došao posuditi novac radi stjecanja dobiti.¹⁶⁶ U razdoblju nakon 1409. godine najbrojniji stranci su Mlečani koji vode administrativne službe. Ipak, ističe se jedan Bolonjez, *Jacobus*,¹⁶⁷ mletački miljenik. On ubire najvažnije gradske poreze u razdoblju 1430.-1440., na primjer *dacium statere* za Novigrad i Ostrovicu 1433. godine. U izvorima je tituliran kao *conductor daciorum Jadre*. Ne možemo prosuđivati o njegovu poštenju u radu komore, ali saznajemo kako je u vrijeme njegove smrti, 1447. godine, dugovao 30.000 malih libara Mletačkoj Republici.¹⁶⁸

Valja još spomenuti djelatnost profesionalnih bankara. Skupina Toskanaca se kratkotrajno pojavljuje već 1330-ih godina. Početkom prve polovine XIV. stoljeća se također pojavljuje jedan riječki novčar i mjenjač (*campdor*) koji je dakle vodio novčarske operacije, najvjerojatnije nakon odlaska Toskanaca. No najveća skupina profesionalnih bankara je zacijelo bila židovska. Već 1325. godine zadarski plemić Franjo, sin Ivana de Varicassisa, založio je krznene kaput i nekoliko dragulja kod jednog neimenovanog Židova. To je prvi slučaj u kojemu se Židov bavi novčarskim poslovima na području Zadra. Vjerojatno je taj poslovni

¹⁵⁹ DAZd, AC, b.I, fasc.I, f. 9'.

¹⁶⁰ DAZd, PP, b. I, fasc. VI, f. 17; DAZd, Presbyter Helyas (dalje PH), b. I, fasc. I, f. 1'.

¹⁶¹ Raukar, "Zadarska trgovina solju ...".

¹⁶² DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 23'.

¹⁶³ DAZd, PP, b. I, fasc. XIII, f. 1-1'.

¹⁶⁴ DAZd, PP, b. I, fasc. VIII, f. 31.

¹⁶⁵ *Petrus qm Nicolai de Ragusio aromatorio*, DAZd, CMC 1385.-1386. (varie), f. 9.

¹⁶⁶ SZB 2, dok. 194, str. 169.

¹⁶⁷ Vjerojatno je riječ o Jakovu *condam ser Bartholomei de Gaudonis de Bononia*, kojeg susrećemo u jednom zadužnom ugovoru sklopljenom s Boldrijem *de Monza*, a u svezi s kupnjom nekog konja (DAZd, JCa, b. I, fasc. I, f. 313, 11.IV.1442).

¹⁶⁸ Raukar, *Zadar ...*, str. 145, bilj. 253, str. 249, bilj. 9, str. 298-290, 314.

čovjek bio putujući novčar, u prolazu. Židovi se trajnije doseljavaju 1386. godine na poziv zadarske općine kako bi kreditirali zadarska poslovanja uz određene kamate.¹⁶⁹ Prvi židovski financijer i bankar, Casser Davide, spominje se 1390. godine. On i njegov brat Salomon posjeduju više banaka. Unatoč odluci Statuta, Casseru je odobren rad uz stjecanje dobiti. Notari ga označuju kao *fenerator* mjenjač novca uz kamate. Nije isključeno da je potpisao ugovor s općinom. Poslije njih dvojice spominju se 1398. godine *Moyse filius de Josua de Francia* i *Bonomus de Gardacha*. Slijedeći primjer svojih prethodnika, oni zaključuju ugovor po kojemu, uz jednoglasnu volju patricijata, rektori dopuštaju Bonomu i ostalima osnovati *in civitate Jadre bancium unum vel plures ad usuras pro mutuando et fenerando*, novcem koji će imati sa suradnicima. Bonomo nije dobio od ugarsko-hrvatskog kralja *litteras securitatis*, s kojim bi mogao doći u grad. Međutim, nakon što Zadar priznaje vlast napuljskoga kralja Ladislava, ova propusnica se više ne spominje te je zaključen novi osmogodišnji ugovor s komunom. Od 10. kolovoza 1398. ovi bankari mogu ubirati 20% godišnje kamate od zadarskih građana ili 4 dinara po libri mjesečno. Dopušteno im je davati posudbe strancima pod uvjetima koje sami nameću. Komuna im osigurava postojanje zasebnog groblja, potpunu slobodu vjere i vlastitu školu. Pred zakonom su jednaki sa Zadranima, a istodobno su oslobođeni obveza. Ovlašteni su kupovati i prodavati nekretnine. Da bi se sačuvali od konkurencije, u jednoj stavki ugovora općina se obvezuje da neće puštati nikoga drugoga, kršćanina ili Židova, da vodi *bancum usurarum vel mutuare ad usuras*, pod novčanom kaznom od 25 libara. Obećavaju da će se nastaniti u gradu do kraja godine, a da će sa sobom donijeti 2.000 dukata, i da će u prva tri mjeseca 1399. godine povećati kapital za još 6.000 dukata. Njihova banka bi, prema tome, vodila operacije s kapitalom do 8.000 dukata.¹⁷⁰

Do sada smo promatrali strane poslovne ljudi koji u zadarskim izvorima nisu izričito titulirani kao *mercator* budući da je njihova djelatnost uglavnom bila vezana uz bankarstvo, zakupništvo, brodogradnju, ljekarništvo, a ponekad su djelovali i u krugovima političke vlasti. Promotrimo li samo osobe nazvane isključivo *mercatores*, vidi se da se kretanje i prisutnost stranih *mercatora* podudara s gore spomenutim političkim promjenama. Tijekom dva središnja razdoblja zadarskoga privrednog procvata (prije 1348., te nakon 1358. godine) dolaze najbogatiji strani trgovci. Usprkos njihovu označavanju kao *habitor de Jadre*, ti su trgovci ugledni građani u svome rodnom gradu, što svjedoči i uporaba titule *ser*. U vrijeme mletačke vladavine, nasuprot tomu, pojavljuju se tek skromniji strani *mercatori*, i to u znatno manjem broju.

Pripadnici dvaju nacija se jasno izdvajaju iz cjeline: Mlečani i Firentinci. Što se tiče Mlečana, njihova prisutnost tijekom prve polovine XIV. stoljeća je zanemariva. Zapravo, mletački trgovci ne nalaze u gradu neki veći interes. Njihov vlastiti grad omogućuje im

¹⁶⁹ Jakov Stipišić, *Inventar dobara Mihovila suknaara pokojnog Petra iz godine 1385.*, Zadar 2000., str. 11-12.

¹⁷⁰ Antonio Teja, *Aspetti de la vita economica di Zara dal 1289 al 1409*, Zadar 1936., str. 101-104.

najpovoljnija proširenja trgovačkih veza. Osim toga, Zadrani se pokazuju dovoljno sposobnima za vođenje poslovanja na temelju komunalnih mjera koje su sami odredili. Zadar postaje privlačniji mletačkim trgovcima od 1348. godine. Zahvaljujući strogim ekonomskim kontrolama Mletačke Republike koja, osim ostalog, privlači k sebi većinu zadarskih sredstava, mletački trgovci mogu steći samo dobit dolazeći u Zadar. Njihovi ukupni troškovi su manji nego u vlastitom gradu.¹⁷¹ Konkurencija je bitno smanjena budući da je većina domaćih poslovnih ljudi bila zakinuta zbog progonstava. Napokon, vlada ohrabruje njihov dolazak. Država smatra da je njihova prisutnost dobar promidžbeni čimbenik. No, valja posebno istaknuti da prisutnost mletačkih trgovaca ne poprma ni izdaleka oblik njihova djelovanja u susjednoj mletačkoj Albaniji. Ondje su mletački i dubrovački poslovni ljudi preuzeli u svoje ruke sve gospodarske djelatnosti na štetu znatno manjeg broja tamošnjih trgovaca, provodeći pri tome pravu kolonijalnu ekonomsku politiku.¹⁷² Značajna tradicija poslovanja samih zadarskih trgovaca još od ranijih vremena uveliko je spriječila mogućnost pojave takve ekonomske eksploatacije.

Ostali trgovci dolaze iz talijanskih i dalmatinskih komuna, iako u znatno manjem broju. Firentinci kasnije masovno nasljeđuju Mlečane, zahvaljujući dobrim odnosima koje njihova komuna održava s Ugarsko-hrvatskim kraljevstvom. Oni pomažu u ekonomskoj obnovi, privlače za sobom val znatizeljnika podrijetlom iz talijanskih gradova zemljopisno udaljenih od samog ruba talijanske jadranske obale. Firentinski trgovci se ponajprije bave tranzitnom trgovinom, zaključuju ugovore za Levant. Glavna privlačnost Zadra za njih leži u paškoj soli. No, još jedan važan čimbenik može objasniti priljev talijanskih poslovnih ljudi. Naime, od druge polovice XIV. stoljeća talijanski gradovi doživljavaju uzastopne krize. Najznačajnija je uvjetovana zatvaranjem dalekoistočnih i istočnih tržišta. Poradi toga, njihovi interesi se okreću prema državama srednje Europe.¹⁷³ Zadar, koji je imao dobre veze sa sjeverom, vjerojatno je doživio korist od ovakvog tijeka događaja.

Osobit je bio položaj Ankonitanaca. Njihovi odnosi sa zadarskom općinom su uspostavljeni od XII. stoljeća i čini se da postojano traju. Oni su pretežno trgovci manjeg opsega, koji izvoze sol i vino iz Zadra već stoljećima.¹⁷⁴ Najuspješniji predstavnik te zajednice jest Andrija pok. Nucija koji se pojavljuje u šezdesetim godinama XIV. stoljeća. Bavi se šarolikom

¹⁷¹ Mletačka država zahtijevala je da se sva roba kupljena u dalekim mjestima natovari na mletačke brodove i da se istovari u gradu. Osim ovog uvjeta, carine su bile visoke (Philippe Braunstein-Robert Delort, *Venise, portrait historique d'une cité*, Paris 1971., str. 67).

¹⁷² Alain Ducellier, "L'économie albanaise au Moyen Age, une traite coloniale" [originalno objavljen u časopisu *Albanie*, sv. 11 (1981.), str. 28-31], u: Isti, *L'Albanie entre Byzance et Venise Xe-XVe siècles*, Variorum reprints, London 1987., str. 1-7.

¹⁷³ Renouard, *Les hommes ...*, str. 92-93.

¹⁷⁴ Poslovno ponašanje Anconaca slično poslovanju Vlaha, koji se u izvorima ne evidentiraju kao *merzariusi*, ali koji su tipična grupa trgovaca na malo poljoprivrednim proizvodima i životinjama. Oni su prodavači kastrata i sira, kupuju vino, tkanine i soli. Dolaze sami ili s drugim članovima katuna, imaju uži krug

trgovinom, osniva kovačnicu koja zapošljava i Firentice te surađuje s glasovitim genoveškim trgovcem Simonom pok. Ivana de Gnocchis. Trajno se naseljuje u gradu sa suprugom, te nakon devet godina djelovanja, 1375., postaje građanin Zadra i čak sudjeluje i kao sudac u poslovnim parnicama osamdesetih godina istog stoljeća.¹⁷⁵

Ovo pritjecanje koje obnavlja komunalnu privredu i osnažuje njezina ekonomska sredstva, postupno se iscrpljuje tijekom nemirnih vremena. Štoviše, 1409. godine kada grad gubi svoje trgovačko značenje, u njemu više nema puno stranih trgovaca, a na to upućuju i izvori. Ipak, četrdesetih godina XV. stoljeća u Zadru djeluje pet talijanskih i dva dalmatinska, izuzmemo li pri tome pet članova obitelji de Venturino-Pasini, podrijetlom iz Cesene, koji su već naturalizirani. No, u to vrijeme grad se već povlači sa sredozemne gospodarske pozornice. Iako su nepoznati razlozi nazočnosti tih trgovaca, oni se donekle mogu pripisati činjenici da je Zadar omogućavao nerizično poslovanje bez pretjeranih ambicija, kao i ustrajnosti da se na Zadar gleda kao na vrata prema Levantu. Godine 1442. zabilježeno je ime trgovca mirodijama (*aromatorius*), majstora Ivana pok. Hermanna (*Iohannes qm. Harmani*) iz Njemačke, koji je u zajednici s majstorom Henrikom iz Pruske, bivšim topnikom u Zadru, držao ljekarnu. Budući da se u svibnju 1442. njihovo trgovačko društvo raspalo, Ivan predaje dio kapitala i dobitka majstoru Henriku.¹⁷⁶

Napokon, ne smije se zaboraviti da se većina talijanskih komuna osamostalila i strukturala znatno prije nego Zadar. Stoga se i talijanski *mercator* pojavljuje u izvorima prije zadarskog, i to već od ranoga srednjeg vijeka.¹⁷⁷ Također, s obzirom na njegovo dugotrajno stjecano iskustvo pri vođenju trgovačkog poslovanja, talijanski *mercator* je bolje pripremljen za pustolovine izvan svoga domaćeg tržišta, dok zadarski još traži svoj položaj i status. Ove razlike u iskustvu, kao i političke okolnosti valja uzeti u obzir u pojašnjenju činjenice da se u ranijem razdoblju zapaža veći udio stranih trgovaca. No, početkom XV. stoljeća, taj se odnos obrće, i strani trgovci čine otprilike tek jednu trećinu u ukupnom broju trgovaca.

ZAKLJUČAK

Makar donekle zakašnjela u odnosu prema susjednoj Italiji, pojava profesionalnog trgovca (*mercator*) u Zadru u XIII. stoljeću slijedi isti razvojni put i raslojavanje građanstva na profesionalne kategorije. Jedan od razloga kasnijem izdvajanju trgovaca kao posebne društvene grupe jest i u činjenici da trgovinu do kraja XIII. stoljeća uglavnom vode pripad-

kupaca koji im služe i kao zajmodavci, i zatim se vraćaju u svoju sredinu (Klaić-Petricioli, *Zadar 2*, str. 438, 439, 441-443, 445).

¹⁷⁵ Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ....", (48-50).

¹⁷⁶ DAZd, JCa, b. I., fasc. II/1, f. 11, 13.V.1442.

¹⁷⁷ Renouard, *Les hommes ...*, p. 14.

nici gradske elite kojima specijalizacija nije potrebna. Ipak, od tog se razdoblja počinje stvarati i posebni sloj profesionalnih trgovaca u kojemu isprva dominiraju trgovci romanskog podrijetla. Od sredine XIV. stoljeća udio trgovaca hrvatskog podrijetla raste, a sam se sloj profesionalnih trgovaca u Zadru učvršćuje te Hrvati, mahom podrijetlom iz bližeg zaleđa, do sredine XV. stoljeća nadmašuju Romane.

Kao glavni grad Dalmacije, Zadar također privlači popriličan broj stranih poslovnih ljudi, ponajviše u razdoblju anžuvinske vlasti. Njihov doprinos je značajan zbog unošenja kapitala potrebnog za kreditnu trgovinu, ali i uvođenja suvremenih poslovnih tehnika. U tom su pogledu posebice aktivni Firentinci, kao što su to bili i drugdje na Mediteranu. Nasuprot tome, relativno slaba zastupljenost mletačkih trgovaca, čak i tijekom razdoblja mletačke vladavine, pokazuje kako je duga tradicija zadarskoga gospodarstva i zadarskih trgovaca bila dovoljno snažna da spriječi ekonomsku kolonizaciju zadarskoga poslovnog prostora.

Prilog 1: Prisutnost stranih trgovaca (od prolaznih do naturaliziranih)

Grad podrijetla	1317.-18.	1349.-57.	1358.-87.	1440.-44.
Venecija	3	10	1	4
Fermo	3	–	2	–
Ankona	–	1	3	–
Rimini	–	1	–	–
Firenca	–	1	11	–
San Geminiano	–	–	1	–
Bologna	–	–	1	–
Genova	–	–	1	–
Verona	–	–	–	1
Pescara	–	–	–	1
Catania	–	–	–	1
Malta	–	–	2	–
Majorca	–	–	1	–
Koron	–	1	–	–
Trst	–	1	–	–
Ptuj	–	–	–	1
Rab	–	1	–	–
Senj	–	1	1	3
Obrovac	–	1	–	2
Knin	–	–	1	–
Lučka županija	–	–	4	–
Japra	–	–	–	1
Stranci ukupno	6	18	29	14
Zadrani	7	15	39	34

Prilog 2: Popis trgovaca tituliranih kao *mercatores* ili *merçarii*

- 1) **Albertinus Paganelo filius olim Johannis mercator (1317.)**
– SZB 2, dok. 73, dok. 74, str. 124
- 2) **(ser) Albert(in)us Mathei de Florencia mercator (1380.-1382.)**
– DAZd, PS, B. II, F. XV, f. 19
– CD 17, dok. 42, str. 57-58
– DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 2-3'
- 3) **Alegretus (condam) Volcine (Belgarçonis) Legalis (Thomaxii) merçarius civis et habitator Jadre (1367.-1388.)**
– DAZd, PP, B. I F. VII, f. 20-20'; F. XI, f. 2-2'; F. XIII, f. 23; F. XIV, f. 10, f. 17-17', f. 30-30'; F. XVII, f. 21'
– DAZd, PS, B. I, F. I/4, f. 91' (2x)
– DAZd, AR, B. V, F. III, f. 48'-49, f. 58-58'
– CD 17, dok. 11, str. 13-14
– Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ...", (42-43)
- 4) **Ambaldus Tadejev trgovac iz Firence (1385.)**
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 5) **Andreas condam Nuti mercario de Ancona (cives 1375.) habitatores Jadre (1366.-1384.)**
– DAZd, PP, B. I F. IV, f. 1, f. 4', f. 20; F. V, f. 35', f. 51, f. 52; F. XI, f. 30-30'; F. XIII, f. 1-1', f. 1'-2; F. XIV, f. 27, f. 28-28', F. XV, f. - v, samostalni list; F. XVII, f. 22, f. 24'; B. II F. I, f. 24
– DAZd, Vannes Bernardi de Firmo (dalje VB), B. I, F. I, f. 1, f. 15-15', f. 15'-16, f. 16, f. 16' (2x); fasc I/2, f. 33/2
– DAZd, PS, B. I, F. I/2, f. 34', f. 42', f. 43; B. I, F. I/6, f. 176; B. II F. III, f. 4, f. 4', f. 19; F. VIII, f. 25'; F. IX, f. 10'; F. X, f. 13'; XI, f. 21', f. 22 (2x); XII, f. 18; F. XIII, f. 19', f. 20; F. XIV, f. 2; F. XV, f. 16'
– N. Klaić-I. Petricioli, *Zadar 2*, str. 437, 478
– DAZd, CMC 1385-86 (varie), f. 1-3', 9'
– Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ...", (48-50)
- 6) **Andreas condam Zoyli de Cesamo merçadrus Jadre (1386.-1394.)**
– CD 17, dok. 13 str. 16-18, dok. 435, str. 624-625
- 7) **Angelus ser Galgani de sancto Geminiano mercator habitator Jadre (1382.)**
– DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 2-3'
- 8) **Ante Lukin trgovac iz Firence (1389.)**
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 9) **Ante Petrov iz Firence trgovac (1395.)**
– Raukar, *Zadar*, bilj. 97, str. 277

- 10) **Anthonius Alegretus mercator de Jadre (1387.-1394.)**
– T. Raukar, *Zadar*, bilj. 39, str. 91, str. 137-138
- 11) **Antonius condam Calegreti mercarius de Jadre (1392.)**
– AZd, Nicolaus de Flumine, B. II, F. II, f. 1
- 12) **Anthonius condam Ghirardi merzarius de Jadre (1434.)**
– DAZd, NH, B. I F. I, f. 10
- 13) **Anthonius Luce de Obrovacio ad presens merzarius in Jadra (1441.-1445.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 179; F. II/3, f. 104', 138'-139; F. II/8, f. 384'-385; F. II/9, f. 416
- 14) **ser Antonius Marussich mercator (1403.-1417.)**
– Johannes de Casulis; GF, XLI-LII Ms. 461 sv. III
– DAZd, CCM, TP, B. II, F. VII, f. 15'-17
- 15) **Antonius filius condam Marculini mercator de Senia (1372.)**
– CD 14, dok. 353, str. 470-471
- 16) **Anthonius condam Palmerali de Firmo mercator habitator Jadre (1372.)**
– DAZd, PP, B. I F. XVII, f. 5', f. 14'-15', f. 19, f. 19-19'
- 17) **Anthonius Sincovich merçarius civis Jadre (1440.-1442.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 23'; F. II/2, f. 51
- 18) **Anthonius Slançola merçarius Jadre (1440.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 43'
- 19) **Ariano Cuppo mercator (1317.)**
– SZB 2., dok. 101, str. 135
- 20) **Avenancio de Stonscucrino merzarius (1445.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/3, f. 124
- 21) **ser Baptista condam Marci de Venetis ad presens civis et merzarius Jadre (1443.-1444.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/7, f. 339; F. II/9, f. 405-405'
- 22) **Benedictus de Johannis mercator (1421.-1461.)**
– T. Raukar, *Zadar*, str. 138-139, 241, bilj. 37, str. 258
- 23) **ser Benedictus Zanini/Canini merçarius ac civis Jadre (1440.-1444.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 34, 56, 61, 209'-210, 252'-253; F. II/1, f. 20; F. II/3, f. 118; f. II/4, f. 187';
F. II/5, f. 149'; F. II/6, f. 279; F. II/7, f. 331'-333; F. II/10, f. 438'
– Raukar, *Zadar*, str. 138-139, 241, 258
- 24) **Bertucius Distisius mercator de Malta (1368.)**
– DAZd, PP, B. I F. IX, f. 8'
- 25) **Blasius Almerigi de Venetiis mercatoris Jadere comorantes (1303.)**
– SZB 2, dok. 119, str. 58

- 26) **ser Blasius condam Petri merzarius civis Jadre (1440.-1450.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 34, 145'; F. II/2, f. 66'; F. II/3, f. 103'-104', 143'; F. II/4, f. 158; F. II/6, f. 257'
  - T. Raukar, *Zadar*, str. 274
- 27) **Biasius condam Urbini merçarius ad presens habitor Segne (1440.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 34'
- 28) **Blaxius mercator (1360.)**
  - DAZd, CMC, kut. 6 Coradus de Padoa, f. 9'
- 29) **Blaxius Bocanusi mercator de Florencia habitator Jadre (1377.)**
  - Klaić- Petricioli, *Zadar 2*, str. 436, 441
- 30) **Blaxius condam ser Losse merzarius cancelarii de Jadre (1356.)**
  - DAZd, AC, B. I F. V, f. 43'-44
- 31) **Budislavus mercator condam Petri de Jadra (1340.)**
  - CD 10, dok. 370, str. 523-524
- 32) **Cernulus condam Johannis de Dobrossio mercatoris civis Jadre (1355.)**
  - DAZd, AC, B. I, F. IV, f. 1'
  - DAZd, JC; B. I, F. III/1-2, f. 196-196'
- 33) **Cionus (Macigni) de Florencia (mercator) monetarius (kraj XIV.-poč. XV. st.)**
  - DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 19
  - Raukar, *Zadar*, str. 68
  - Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 34) **Civitanus condam Bratchi mercarius (civis) de Jadre (1349.-1376.)**
  - SZB 3 dok. 70, str. 47, dok. 73, str. 48-49, dok. 209, str. 144
  - DAZd, AC, B. I F. V, f. 5, f. 23', f. 56', f. 57'
  - DAZd, PS, B. II F. III, f. 1 (2x); F. VIII, f. 13
- 35) **Çivitanus de Drauez cives et mercator Jadre (1317)**
  - SZB 2, dok. 44, str. 112, dok. 45-46, str. 113, dok. 101, str. 135
- 36) **Colanus condam Gregorii de Figaçolis meçario de Jadre (1372.-1382.)**
  - DAZd, PP; B. I, F. XVI, f. 25'
  - DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 1-3'
- 37) **Colanus condam Guido merçarius**
  - DAZd, JC, B. I, F. III/1-2, f. 196-196'
- 38) **Colanus condam Marini de Fanfogna merçarius de Jadre (1369.-1372.)**
  - DAZd, PP; B. I F. XI, f. 18'-19; F. XVI, f. 25'
- 39) **Colanus condam Viti merzadrus/merçarius (1382.-1383.)**
  - DAZd, JC, B. I F. I/1 f. 40', F. III/1-2, f. 170-170'

- 40) **ser Constantinus Perfiro mercator et habitator Coroni (1354.)**
– DAZd, AC, B. I, F. III, f. 29
- 41) **ser Cressius Dragoribich mercarius ac civis Jadre (1440.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 43, 67', 171'
- 42) **Cressius condam Johannis de Arbo mercator habitator Jadrensis (1354.-1356.)**
– DAZd, AC, B. I.F. II, f. 49; F. V, f. 38'
- 43) **Cressiolus Luce mercarius cive Jadre (1397.-1435.)**
– JC, B. I, F. III/1-2, f. 190v
– Raukar, *Zadar*, str. 210, bilj. 71, str. 271, str. 273, bilj. 105, str. 278
- 44) **Crisanus filius condam Martini (mercario) draparius civis et habitator Jadre (1372.-1389.)**
– D.A.Zd, PP, B. I.F. XVII, 13.V.1372
– DAZd, PS, B. II F. V, f. 5; B. I.F. I/2, f. 49; B. I.F. I/4, f. 116'
– DAZd, PH, B. I.F. I f. 2, f. 13'
– DAZd, JC, B. I.F. I/1 f. 16'
– DAZd, AR, B. V.F. III, f. 65'-67'
– CD 17, dok. 100, str. 136-137
- 45) **(ser) (F) Ç/Susius condam Petri (ser) Marzi de Arimeno merzario (civis) habitator Jadre (1350.-1373.)**
– SZB 3, dok. 105, str. 74
– DAZd, AC, B. I, F.II, f. 29-29', f. 49; F. IV, f. 9', f. 18'-19, f. 27; F. V, f. 56'
– DAZd, PP, B. I.F. III, f. 1
– CD 14, dok. 367, str. 489-491
- 46) **Damianus condam Martini de (genere Poleccich) de Treschiano mercarius habitator Jadre (1377.-1387.)**
– DAZd, PS, B. II.F. XI, f. 3, f. 3', f. 4'
– DAZd, AR, B. V, F. III, f. 62-63, f. 65'
- 47) **condam Diminzus mercarii condam Grisani de Jadre (1353.)**
– DAZd, AC, B. I.F. I, f. 44'
- 48) **Discus/Deschus mercator (1339.)**
– CD 10, dok. 320, str. 454-455, 11, dok. 232, str. 310-311
- 49) **Distisius merchator de Malta (1369.)**
– DAZd, PP, B. I, F. X, f. 19' - 20
- 50) **Dobroslavus mercator filius condam ... (1302.)**
– SZB 2, dok. 105, str. 48
- 51) **Dominicus condam Simonis Schalcho merzarius (1444.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/8, f. 390'

- 52) **ser Dominicus Sinchovich merzarius civis Jadre (1441.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 172', 174
- 53) **Dominicus condam Grixane merzario (1350.)**
– SZB 3, dok. 146, str. 101-102
- 54) **Dominicus mercator condam Thomassi Sirro habitator Jadre (1344.)**
– CD 11, dok. 111, str. 149-150
- 55) **Donat trgovac iz Gravine (1435.)**
– Raukar, *Zadar*, bilj. 71, str. 271
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 56) **Donat Mihovilov trgovac (1411.)**
– Raukar, *Zadar*, bilj. 67, str. 270
- 57) **Donatus Paulo aurifex et mercator Jadre (1441.-1444.)**
– DAZd, JCa, B. I. F. I, f. 125', 144', 172, 263'; F. II/2, f. 55', f. 76
– Raukar, *Zadar*, str. 265
- 58) **Donatus Subich merzarius filius Lucas (1444.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/8, f. 387
- 59) **Draxil merçarius condam filius naturalis Michaelis draperii de Jadre (1370.)**
– DAZd, PP, B. I. F. XIV, f. 16-16'
- 60) **Draxius (Drascho) filius (M) Vlatchi de Ugluglesa merçario nunc habitator Jadre (1370.-1379.)**
– DAZd, PP, B. I. F. XIV, f. 16-16'; F. XVI, f. 20-20'
– CD 16, dok. 1; str. 3-5, dok. 309, str. 390-391; 17, dok. 235, str. 324-326
- 61) **Filipus Alexandri de Firmo mercator Jadrensis (1318.)**
– SZB 2, dok. 149, str. 150-151, dok. 177, str. 163
- 62) **Franciscus Balbi condam ser Anarim Balbi de Veneciis mercator et habitator Jadre (1355.-1356.)**
– DAZd, AC, B. I, F. IV, f. 18-18'; F. V, f. 6'
- 63) **Franciscus Marconus mercator (1317.)**
– SZB 2, dok. 73-74, str. 124
- 64) **(ser) Gallus/Galçius condam Georgii mercator (1337.-1360.)**
– CD 10, dok. 250, str. 327-328, dok. 298, str. 410-411
– DAZd, AC, B. I, F. II, f. 48'; F. V, f. 5, f. 57'
– DAZd, CMC, Isnardo de Padoa, B. I. F. I, f. 55; kut. 6 Coraddo de Padoa, f. 21
- 65) **ser Galvanus Pelegrini de Verona ad presens civis et merçarius Jadre (1443.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/7, f. 314'

- 66) **Garguriça de Segna mercarius civis Jadre (1441.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 144'
- 67) **ser Gasparus Longini mercator et civis Jadre (1443.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/8, f. 352-352'
- 68) **ser Gasparin da Venetia figlio de ser Antonio mercante (1424.)**
– Bartholomeo de Annobonis, GF, XLI-LII, Ms. 461 sv. III
- 69) **Georgius mercarius (1396.)**
– CD 17, dok. 62, str. 78-81
- 70) **Georgius marangonus et mercator lignaminis (1384.-1385.)**
– DAZd, AR, B. V F. III, f. 23
– Raukar, *Zadar*, str. 136
- 71) **Georgius magistri Evangelisti medici mercarius habitator Jadre (1442.-1447.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/1, f. 7'
- 72) **Georgius de Florio/Flore merzarius (1440.-1444.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 79; F. II/1, f. 9'; F. II/2, f. 80; F. II/6, f. 255'; F. II/9, f. 408-408'
- 73) **Georgius condam Marci dictus Grintauze mercator habitator Jadre (1350)**
– SZB 3, dok. 119, str. 82
- 74) **Georgius mercator filius condam Mathey Dragocaynemegni civis Sibenici (1366.)**
– DAZd, PP, B. I F. IV, f. 9 (2x)
- 75) **ser Georgius condam Miroslavi de genere Mogorovich merzarius de Jadre (1370.-1412.)**
– DAZd, MS, B. I, F. I/1, f. 6'
– DAZd, PP, B. I F. XIV, f. 49'; F. XVII, f. 4
– DAZd, PS, B. II, F. XV, 23.IX.1380; B. I, F. I/6, f. 170
– CD 16, dok. 407, str. 524-528; 17, dok. 1, str. 1-2, dok. 433, str. 621-622
– DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 17, 18
– DAZd, JC, B. I F. III/1-2, f. 190v-195v
- 76) **Georgius Moycenih mercarius civis et habitator Jadre (1416.)**
– DAZd, CCM, TP, B. II, F. VII, f. 4-5'
- 77) **Georgius condam Ractizi merçadrus (1381.-1382.)**
– DAZd, JC, B. I, F. I/1, f. 10; F. III/1-2, 166'-167
- 78) **Georgius Ventura mercator et civis Jadre (1405.-1418.)**
– Raukar, *Zadar*, str. 137, 265, bilj. 73, str. 271
– DAZd, CCM, TP, B. II, F. VII, f. 1', 20-20'
- 79) **Girardus de Pomo civis et mercator Jadrensis (1299.-1368.)**
– SZB 2, dok. 34 str. 18-19, dok. 20, str. 104, dok. 103, str. 135

- DAZd, PP, B. I F IV, f. 8; F X, f. 25'-26
- DAZd, PS, B. II F VIII, f. 17
- 80) **Givollus condam Disci mercatoris (1367.)**
  - DAZd, PP, B. I, F V, f. 10'
  - DAZd, CMC, kut. 3, B. I, f. 4
- 81) **Gostiça mercator condam Drasçi de Jadre (1354.)**
  - DAZd, AC, B. I, F IV, f. 5, f. 32
- 82) **ser Gregorius condam Alegreti Vuchoievich civis Jadre (1443.-1450.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F II/4, f. 158; F II/8, f. 352-352'
- 83) **ser Gregorius condam Blaxii merçarius et cives Jadre (1410.-1418.)**
  - DAZd, CCM, TP, B. II, F VII, f. 20-20'; F IX, f. 9'-10', 16-17
- 84) **Gregorius condam Dominici (Damiani) mercator de Jadre (1366.-1382.)**
  - DAZd, PP, B. I F III, f. 22'; F IV, f. 4', f. 20; F V, f. 35', f. 52; F IX, f. 51'-52; F XIV, f. 44-44'
  - DAZd, JC, B. I FI/1, f. 27
- 85) **Gregorius condam Filipini de Segna mercator civis Jadre (1441.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F I, f. 230'
- 86) **ser Gregorius condam Filipini Abobis de Veneciis mercator ad presens civis et habitatoris Jadre (1442.-1443.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F I, f. 276'; F II/1, f. 4; F II/2, f. 58'; F II/4, f. 185
- 87) **Gregorius condam ser Georgii de Ventura civis et mercator Jadre (1442.-1444.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F I, f. 310; F II/9, f. 416; F II/10, f. 431
- 88) **Gregorius condam Moysi civis et mercator Jadre (1416.)**
  - DAZd, CCM, TP, B. II, F VII, f. 14-14'
- 89) **(ser) Gregorius filius (ser) Petri de Ventura mercator/merçarius et civis Jadre (1441.-1457.)**
  - DAZd, JCa, B. I F I, f. 71-71', f. 167'; F II/2, 69'-70, 71-72; F II/7, f. 314', 331'-333; F II/9, f. 405'
  - Zuanne de Parento, GF, XLI-LII, Ms. 461 sv. III
- 90) **Gregorius vocato Sextano condam Pomerichi mercatus Jadre (1350.)**
  - SZB 3, dok. 119, str. 82, dok. 217, str. 149-150
- 91) **(ser) Gregorius Stanislavus Merganich mercator cives et habitator Jadre (1405.-1460.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F I, f. 16, 31, 34, 37', 54', 82, 85, 92, 101, 172', 174, 186', 191', 215', 223'-224; F II/1, f. 7', 8, 23; F II/3, f. 103'-104'; F II/4, f. 158; F II/5, f. 226-226'
  - DAZd, CCM, TP, B. II, F VII, f. 15-15'; F IX, f. 19'-20
  - Raukar, *Zadar*, str. 66, 127, 135, 140, 264-268
  - Raukar; "Zadarska trgovina .."

- R. Jelić, "Grgur Mrganić...", str. 489-498
- S. F. Fabijanec, "Profesionalna djelatnost...", str. 56-59
- 92) Greschus Pecenar condam Johannis mercator/merzarius Jadre (1349.-1360.)**
  - SZB 3, dok. 24, str. 16
  - DAZd, AC, B. I, F. V, f. 3
  - DAZd, CMC, kut. 6 Coraddo de Padoa, f. 1', 6, 10'
- 93) Grisianus merçarius (condam Maritini ?) (1375.-1379.)**
  - DAZd, VB, B. I, F. I/1, f. 24-24'
  - CD 16, dok. 31, str. 39-42
- 94) Guido Tolosini trgovac iz Firenze (1382.)**
  - Raukar, "Zadarska trgovina solju..."
- 95) Guivole condam Dischi merçarius de Jadre (1367.)**
  - DAZd, PP, B. I. F. V, f. 10'; F. VIII, f. 24', f. 24'-25
- 96) Jacobus condam Alexandri de Firmo mercator Jadrensis (1317.)**
  - SZB 2, dok. 15, str. 102
- 97) Jacobus Branchovich merzarius et civis Jadre (1450.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. II/4, f. 158
- 98) Jacobus condam Johannis (Vodu/anich) draparius, merçarius habitator et civis Jadre (1385.-1399.)**
  - CD 16, dok. 407, str. 524-528; 17, dok. 1, str. 1-2
  - DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 16, 17, 18
  - Raukar, *Zadar*, str. 137, 277
  - Krekich, "La curia consulum...", dok. 1, str. 152-153
  - F. Šišić, *Memoriali Paulus de Paulo 1371-1408*, Zagreb 1904., str. 27
  - Zuanne de Casulis, GF, XLI-LIII, Ms. 461 sv. III
- 99) Jacobus Liparelić mercator de Jadre (1422.)**
  - Raukar, *Zadar*, bilj. 32, str. 256
- 100) Jacobus condam Marini mercator Jadere (1336.)**
  - CD 10, dok. 221, str. 291-293
- 101) Jacobus condam Mathey draperius et mercator de Florentia nunc habitator Jadre (1369.)**
  - DAZd, PP, B. I. F. XI, f. 13'; F. XII, f. 15'
- 102) Jacobus merçarius condam Migne marangoni Jadrensis (1344.)**
  - CD 11, dok. 133, str. 177-178
- 103) Jacobus condam Novarch merzadrus habitator Jadre (1382.)**
  - DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 9, 16

- 104) Jacobus Salamono merçario (1405.)**
– Krekich, "La curia consulum ...", dok. 4, str. 159, dok. 10, str. 167
- 105) Jacobus condam Slovigni mercator et cives Jadre (1398.-1418.)**
– DAZd, CCM, TP, B. II, F. VII, f. 18'-19
– Raukar, *Zadar*, str. 138, 273 (4x) str. 138
- 106) Johannes condam Albertini Jadrensis (1342.-1349.)**
– CD 11, dok. 4, str. 5-7, dok. 82, str. 109-110, dok. 383, str. 501-502
- 107) Johannes condam Antonii mercatoris de Jadre (1370.)**
– DAZd, PP, B. I F. XIV, f. 40'-41
- 108) Johannes condam Dragoy mercator de Jadre (1356.)**
– DAZd, AC, B. I, F. V, f. 6
- 109) (ser) Johannes filius ser Galli Georgii de Jadra mercator et habitator Spaleti (1349.-1379.)**
– SZB 3, dok. 66, str. 43-44, dok. 67, str. 45
– DAZd, AC, B. I F. II, f. 35; F. IV, f. 2, f. 3, f. 14, f. 18, f. 18-18', 23
– DAZd, PP, B. I F. III, f. 21', f. 51, f. 55; F. XI, f. 13, f. 18'-19; F. XII, f. 19-19'; F. XIII, f. 2'-3, f. 9'-10, f. 10-11', f. 17; B. II F. I, f. 7, f. 20, f. 21
– DAZd, PS, B. I F. I/1, f. 5; F. I/4, f. 102 + B. II F. XIII, f. 2, F. I/4 f. 103', F. IV
– Šišić, "Memoriali Paulus ...", str. 3
– DAZd, PH, B. I F. I, f. 12'
– Krekich, "La curia consulum ...", dok. 1, str. 152-153
– DAZd, JC, B. I, F. III/1-2, f. 197
– CD 13, dok. 264, str. 360-361, dok. 375, str. 519-521; 14, dok. 73, str. 112-114, dok. 201, str. 277-279; 15, dok. 73, str. 112-114, dok. 201, str. 277-279
– Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ...", (40-42)
- 110) Johannes condam Georgii Borovich mercator habitator Jadre (1356.-1367.)**
– DAZd, AC, B. I, F. V, f. 43
– DAZd, PP, B. I F. VIII, f. 23'
- 111) Johannes merzarius condam Gu/vielmi de Catania balistarii olim habitatoris Jadre (1440.-1443.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 66; F. II/7, f. 338
- 112) Ivan iz Gravine trgovac (1422.)**
– Raukar, *Zadar*, str. 239
- 113) Johannes J/Iurmanich de Japra (!) mercator/mercarius habitator (et cives) Jadre (1400.-1450.)**
– DAZd, VB, B. II, F. II, f. 38, 81
– DAZd, MS, B. I, F. I/1, f. 9'

- DAZd, CCM, TP, B. II, F. IX, f. 12'-13
- Raukar, *Zadar*, str. 265
- 114) Johannes Martini mercarius de Jadra (1410.)**
  - DAZd, CCM, TP, B. II, F. IX, f. 7'-8
- 115) ser Johannes Matafarich cive et mercarius Jadre (1440.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 45
- 116) Johannes filius Matoli mercarius condam Netremacii de Iadra (1394.)**
  - CD 17, dok. 427, str. 610-611
- 117) Johannes Ostojin mercator Jadre (1412.)**
  - Raukar, *Zadar*, str. 215
- 118) Ivan Pališić trgovac i aromatar u Zadru (1408)**
  - Raukar, *Zadar*, str. 120
- 119) Johannes Paternalis de Veneciis mercator olim habitator Jadre (1359.)**
  - CMC, Coraddo de Padoa, B. I, F. I, f. 9'
- 120) Johannes Talenti iz Bologne trgovac (1381.)**
  - Klaić-Petricioli, *Zadar 2*, str. 435-436, 438 (2x)
  - Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 121) Johannes Voronich merchator de Jadre (1370.-1406.)**
  - DAZd, PP, B. I, F. XIV, f. 28-28'
  - CD 16, dok. 222, str. 270-271
  - DAZd, AR, B. V, F. VI, 65'
  - Krekich, "La curia consulum ...", dok. 5, str. 159-161
- 122) Johannes condam Volce/Volesse merzadrus (de Jadra)/Johannes Vochsich/Yvanno mercario qm Vochse (1382.-1406.)**
  - DAZd, JC, B. I, F. III/1-2, 166'-167
  - Raukar, *Zadar*, str. 168
  - CD 16, dok. 222, str. 270-272; 17, dok. 427, str. 610-611
- 123) Johannes gener Mathie relicte Vodani fabri mercario (1368.)**
  - DAZd, PP, B. I F. X, f. 6'-8
- 124) Julianis de Chanelis merchator de Maiorcha (1368.)**
  - DAZd, PP, B. I F. IX, f. 8'
- 125) (ser) Laurencius Drasmileus/Drasmilich de Obrovacio mercator cives et habitator Jadre (1434.-1461.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 101, 112', 164, 252'-253; F. II/1, f. 9, 30'; F. II/5, f. 210'; F. II/7, f. 309'; F. II/8, f. 384'-385; F. II/9, f. 416

- Raukar, *Zadar*, str. 66, 265 (2x), 271, 289 (2x)
- 126) Leonardus Dinocius iz Firenze trgovac (1378.-1386.)**
  - Klaić- Petricioli, *Zadar 2*, str. 442
- 127) Vir nobilis ser Leonardus Lomellim mercator de Janua (1368.)**
  - DAZd, PP, B. I F X, f. 1-1'
- 128) Luce de Cipriano civis et mercator Jadre (1411.-1416.)**
  - DAZ, CCM, TP, B. II, F VII, f. 14-14'; F IX, f. 12'-13
- 129a) Madius/Magiolus/Maçolo condam Jacobi de Jadre drapperius mercator (1366.-1382.)**
  - DAZd, PP, B. I, F III, f. 5'; F IV, f. 3; F V, f. 53; F IX, f. 56; F XIII, f. 27'; F XVI, f. 21'-22; B. II F I, f. 28'; F V, f. 1, 13'
  - DAZd, PS, B. I, F I, f. 2'; B. I F I/4, 15.IV.1380; F I/6, f.178'; B. I F V/1, f. 608; B. II F III, f. 15'; F IX, f. 5'
  - DAZd, JC, B. I F I/1, f. 25, f. 43; F III/1-2, f. 164-165, 174'-175
  - DAZd, CMC, kut. 3, B. I, f. 30
  - Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 129b) Mazolo mercario condam Jacobi de Rados habitator (et civis) de Jadra (1349.-1355.)**
  - SZB 3, dok. 54, str. 34-35, dok. 55, str. 35-36, dok. 79, str. 53, dok. 82, str. 55-56
  - DAZd, AC, B. I F III, f.43'-44; F IV, f. 33'-34, f. 36'
- 130) Maphius condam Thomaxii mercarius de Jadre (1367-1372)**
  - DAZd, PP, B. I F VI, f. 17'; F VII, f. 1'; F XIV, f. 54; F XVI, f. 31'-32
- 131) Marcellinus filius ser Menegacii de Ancona nunc habitator de Abrovacio publicus mercator (1366.-1372.)**
  - DAZd, PP, B. I F IV, f. 1; F X, f. 20-20'; F XVII, f. 17'
- 132) Marchus condam Boni mercator de Florencia nunc habitator Jadre (1369.)**
  - DAZd, PP, B. I F XI, f. 8'-9', f. 13'; F XII, f. 15', f. 17-17'
- 133) Marchus condam Cranoy (olim de Tinino) merçarius habitator Jadre (1375.-1377.)**
  - DAZd, PS, B. I F I, f. 15' + B. II F 2, f. 16; B. II F VI, f. 12'; B. I F V/I, f. 590 + B. II F VII, f. 20'; B. II F VIII, f. 5', f. 6
- 134) Marchus condam ser Zaninus merzarius de Venetiis (1354)**
  - DAZd, AC, B. I F III, f. 23'
- 135) Marcus Bono de Caselariis de Veneciis mercatoris Iadrensis (1317-1350)**
  - SZB 2, dok. 36, str. 109-110, dok. 160, str. 156
  - SZB 3, dok. 217, str. 149-150
  - CD 9, dok. 11, str. 13-14
- 136) Marcus Botho condam Masii mercator (1352.)**
  - CD 12, dok. 62, str. 92-96

- 137) **Marcus condam Cre... de Treschiano merçarius habitator Jadre (1377.-1378.)**
– DAZd, PS, B. II F. XI, f. 3, f. 3' (2x)
- 138) **Marcus Marignonus cives et mercator Jadre (1300.-1317.)**
– SZB 2, dok. 60, str. 28, dok. 42, str. 111-112
- 139) **Marcus condam Netremci merçadrus de Jadre (1382.-1392.)**
– DAZd, JC, B. I F. I, f. 19', f. 23', F. III/1-2, f. 161'-162, 166-166', 187'-188', 204
- 140) **Marinus Rimerius habitator mercator Jadre (1300.)**
– SZB 2, dok. 61, str. 30, dok. 76, str. 32
- 141) **(ser) Martinus/Marinus (filius Stephani) condam Boscovich (Boschi/de Boscho) (civis) mercator/merçarius Jadre (1349.-1367.)**
– SZB 3, dok. 30, str. 19, dok. 65, str. 43, dok. 70, str. 47, dok. 105, str. 73, dok. 146, str. 101-102, dok. 155, str. 107-108, dok. 205, str. 140-141
– DAZd, AC, B. I, F. I, f. 34'-35, f. 35-35'; F. IV, f. 15, 47; F. V, f. 23', f. 58
– CD 16, dok. 1, str. 3-5
– DAZd, PP, B. I, F. VII, f. 22-22'
- 142) **Martinus filius Priptii Sertoris merçarius de Jadre (1384.)**
– DAZd, AR, B. V F. III, f. 5'
- 143) **Matheus condam Čanini de Carbono merçarius de Jadre (1367.-1373.)**
– DAZd, PP, B. I F. IX, f. 32
– CD 14, dok. 373, str. 496-498
- 144) **Matheus Tomina de Gradez trgovac (1426.)**
– Raukar, *Zadar*, str. 266 + bilj. 81, str. 273
- 145) **Matheus condam Neumaci/Netremaçi merçarius habitator Jadre (1369.-1386.)**
– DAZd, PP, B. I F. XI, f. 8'; B. II F. I, f. 35'
– DAZd, PS, B. I F. I/4
– DAZd, JC, B. I F. I/1 f. 19', f. 23'
– CD 16, dok. 1 str. 3-5; 17, dok. 13, str. 16-18
- 146) **Mazolo de Xelenco mercatore de Segna (1350.)**
– SZB 3, dok. 163, str. 112-114
- 147) **ser Micaelus Iunanusevich merzarius cives Jadre (1441.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 177
- 148) **Michael condam Andree de Florencia mercator et chalegarius nunc habitator Jadre (1350.)**
– DAZd, PP, B. I F. XII, f. 23'
- 149) **Michael de Fanfogna comes de Pag, olim fuit mercator (1318.-1328.)**
– SZB 2, dok. 215, str. 176, dok. 13, str. 199-200

- 150) **Micha(les) de Mezo (de Venetiis) mercator Jadrensis (1317.-1341.)**
– SZB 2, dok. 21, str. 104-105
– CD 9, dok. 15, str. 21; 10, dok. 441, str. 624
– Fabijanec, “Profesionalna djelatnost ...”, (32-33)
- 151) **Michaeles Pasqualigo de Venetiis mercator Jadere comorans (1304.)**
– SZB 2, dok. 126, str. 62
- 152) **Michaeles merçarius condam ser Pauli de Parlombardo [examinator Jadre, 1356.-1359.] de Jadre (1370.)**
– DAZd, PP, B. I F. XIV, f. 51-51', f. 51'
- 153) **Michovelus/Masolus/Mixolus condam Draxili draperius, mercarius, becarii de Jadre (1344.-1385.)**
– SZB 3, dok. 46, str. 29-30
– CD 11, dok. 82, str. 109-110
– DAZd, CMC, Isnardo de Padoa, B. I F. I, f. 34' (2x)
– DAZd, PP, B. I, F. III, f. 24' (2x)
– DAZd, AC, B. I F. II, f. 14, f. 49'; F V, f. 12'-13'
- 154) **Moissa condam Radoy mercator Jadre (1346.)**
– CD 11, dok. 223, str. 298-301
- 155) **Nanus condam Petri merzarius de Venetias (1442.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 300
- 156) **Nicola condam Stanci merçarius de Jadre (1398.)**
– CD 18, dok. 216, str. 322-324
- 157) **ser Nicolaus de Biondo merzarius/mercatoris civis Jadre (1441.-1443.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 252'-253; F II/5, f. 224-224'; F II/8, f. 390'
- 158) **Nicolaus Chochari stipendiarius et mercator de Pischeria (1433.-1458.)**
– Raukar, *Zadar*, str. 141 (2x)
- 159) **Nicolaus filius Christofori aurificis de Trigesto mercator publicos (1355.)**
– DAZd, AC, B. I, F. V, f. 5'
- 160) **Nicolaus (condam ser Georgiii) de Venture mercator et civis Jadre (1440.-1444.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 23', 142', 182', 194', 310; F II/2, f. 92, 92'-93'; F II/5, f. 210'; F II/7, f. 314'; F II/10, f. 431
- 161) **Nicolaus condam Guidonis merçario de Jadre (1372.)**
– DAZd, PP, B. I F. XVI, f. 18'-19
- 162) **Nicolaus condam Micovilli/Michael (Miche, becarii) merçarius, draparius de Jadra (1376.-1412.)**
– DAZd, PP, B. I F. V, f. 9'; F XVI, f. 28 35?

- DAZd, PS, B. I F V/I, f. 590; B. II F VII, f. 20'
- DAZd, JC, B. I F I/1; f. 44'; F III/1-2, f. 171-171', 171'-173', 181-182', 190'-195', 207-207'
- DAZd, AR, B. V, F. III, f. 11'-12, 17'
- DAZd, CMC 1385-1386 (varie), f. 14
- Raukar, *Zadar*, str. 138, bilj. 97, str. 277
- CD 16, dok. 407, str. 524-528
- 163) Nicolaus Paxini de Ventura mercator civis Jadre (1439.-1441.)**
  - DAZd, JCa, B. I F I, f. 23', f. 142'
- 164) Nicolaus Zivrano mercator Jadrensis (1317.-1318.)**
  - SZB 2, dok. 101, str. 135, dok. 129, str. 144, dok. 130, str. 145
- 165) Nicolay Memi merchator civis Ancona (1367.)**
  - DAZd, PP, B. I F VI, f. 20-20'
- 166) ser Nicoletus merçarius condam Blasii civis Jadre (1410.-1441.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F I, f. 246'
  - DAZd, CCM, TP, B. II, F. IX, f. 12-12'
- 167) ser Nicoletus Bono de Venetus (condam 1354.?) ser Marchi mercator habitator Jadre (1349.-1360.)**
  - SZB 2, dok. 66, str. 43-44, dok. 75, str. 50-51, dok. 199, str. 137
  - SZB 3, dok. 217, str. 149-150, dok. 268, str. 181
  - DAZd, AC, B. I F II, f. 47, f. 49; F IV, f. 10
  - DAZd, CMC kut. 6, Coraddo de Padoa, f. 12
  - Fabijanec, "Profesionalna djelatnost...", (33-34)
- 168) (ser) Nicoletus (condam ser Simoneis) de Valle mercator (de Venetiis) habitator Jadre (1349.-1370.)**
  - SZB 3, dok. 74, str. 49-50
  - DAZd, PP, B. I F XIII, f. 23'-24; F XIV, f. 45-45'
  - Fabijanec, "Profesionalna djelatnost...", (37-40)
- 169) Ortonellus Dence de Veneciis mercator habitator Jadre (1354.)**
  - DAZd, AC, B. I F II, f. 50
- 170) Palmarolo mercator (1382.)**
  - DAZd, CMC 1382, f. 9
- 171) ser Pasinus (condam Juliani) de Ventur(in)o mercator ac cives Jadre (1440.-1445.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F I, f. 64'-65, 88', 101, 125', 167', 176', 209'-210, 278; F II/1, f. 16; F II/3, f. 103'-104', 111'; F II/5, f. 224-224', 229'-230, 232'-233; F II/10, f. 426'-427, 428'-429'; F II/10, f. 444
- 172) Paul(in)us condam Nicolai de Medio/Meço merçarius/merzadrum civis Jadre (1370.-1385.)**
  - DAZd, AR, B. V, F. III, f. 18'-20

- DAZd, PP, B. I, F. XIV, f. 49'
- CMC 1385-1386 (varie), f. 14, 17
- 173) ser Paulus condam Luce de Obrovacio merzarius Jadre (1444.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. II/9, f. 416
- 174) Paulus merzarius condam Petri de Spaletio habitator Jadre (1434.)**
  - DAZd, NH, B. I, F. I, f. 13
- 175) ser Paulus Sibiça olim merzarius ac civis Jadre (1442.-1443.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. II/1, f. 9; F. II/7, f. 309'
- 176) Perugia merçarius de Nassis (1367.)**
  - DAZd, PP, B. I, F. V, f. 50'
- 177) Petrus Cepregne mercator Jadre (1346.)**
  - CD 11, dok. 223, str. 299-301
- 178) Petrus condam Gregorius merzarius de Jadre (1401.)**
  - DAZd, MS, B. I, F. II, f. 91'
- 179) Petrus condam Johannis mercatoris (cives) de Jadra (1375.-1381.)**
  - DAZd, PS, B. I, F. I, f. 6; F. I/6, f. 171'; B. II, F. VII, f. 13'
- 180) Petrus Lagus condam Petri de Petoiva mercator habitator Bude (1380.)**
  - DAZd, PS, B. II, F. XIV, f. 11
- 181) Petrus de Laurana condam Zipriani merzarius/mercator habitator Jadre (1349.-1356.)**
  - SZB 3, dok. 51, str. 33, dok. 90, str. 63, dok. 94, str. 65-66
  - DAZd, AC, B. I, F. II, f. 22', 25'
  - CD 12, dok. 261, str. 346-347
- 182) Petrus Majnerije mercator Jadre (1433.-1481.)**
  - Raukar, *Zadar*, str. 243, bilj. 9, str. 249
- 183) ser Petrus Marusich condam Cvitchi (Florii) merçarius/mercator et civis Jadre (1440.-1442.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 64, 70', 74, 92, f. 101, 176', 178', f. 194'; F. II/1, f. 37; F. II/2, f. 55'; F. II/5, f. 225
- 184) ser Petrus condam Nicolai merzarius Jadre (1444.)**
  - DAZd, JCa, B. I, F. II/8, f. 398'-399
- 185) Petrus dictus Orlando mercator Jadre (1307.-1316.)**
  - CD 8, dok. 125, str. 138-139; dok. 359, str. 436-437
- 186) Petrus Pelegrinus condam Antonii de Veneciis olim mercator et habitator Jadre et nunc habitato Veneciis (1354.-1355.)**
  - DAZd, AC, B. I, F. II, f. 49; F. III, f. 48

- 187) Ser Petrus condam ser Simeonis de Valle mercator de Veneciis habitator Jadre (1349.-1367.)**
– DAZd, AC, B. I, F. II, f. 9, f. 13, f. 49'; F. III, f. 28, f. 31, f. 31', f. 48, f. 49 (2x); F. IV, f. 46', f. 57; F. V, f. 5', f. 15'
– DAZd, CMC kut. 6, Isnardo de Padoa, B. I, F. I, f. 7'
– DAZd, PP, B. I, F. V, f. 53
– CD 11, dok. 411, str. 542-543; 12, dok. 337, str. 440, dok. 480, str. 637-638
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 188) ser Petrus (condam) de Vintura mercator cives et habitator Jadre (1408.-1441.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 2, 6', 7 (2x), 142', 164, 184, 194', 230'; F. II/2, f. 55', 76
– DAZd, CCM, TP, B. II, F. IX, f. 1-1'
– Krekich, "La curia consulum ...", dok. 6, str. 161-162
- 189) Petrus Vuto de Venetiis mercator Jadre (1316.)**
– CD7, dok. 359, str. 436-437
- 190) Petrus condam Zepgne merzarius de Ancona habitator Jadre (1355.)**
– DAZd, AC, B. I, F. IV, f. 53'
- 191) Philippus mercarius condam magistri Alexandrini Ugolini de Stella [notarius Jadre 1332.-1350.] de Jadre (1372.-1373.)**
– DAZd, PP, B. I, F. XVI, f. 20-20'; F. XVII, f. 33; B. II, F. I, f. 23; F. III, f. 19'
- 192) ser Philippus condam Bartuzii de Bora civi Venetiarum nunc mercatori in Jadre (1354.-1356.)**
– DAZd, AC, B. I, F. II, f. 32', f. 49 (2x); F. III, f. 5, f. 31, f. 31', f. 40, f. 43-43', f. 47, f. 51'; F. IV, f. 2, f. 20', f. 23, f. 43; F. V, f. 15'
– Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ...", (35-37)
- 193) ser Philippus condam ser Simeonis de Valle de Venetiis mercator habitator Jadre (1382.)**
– DAZd, AC, B. I, F. V, f. 15'
– Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ...", (37-40)
- 194) Produlo condam Andree aurifex mercator de Jadra (1367.-1403.)**
– DAZd, PP, B. I, F. VII, f. 20-20'
– DAZd, VB, B. II, F. II, f. 48
- 195) Ratco condam Miltini mercator lignaminis (1383.)**
– DAZd, JC; B. I, F. III/1-2, f. 175-175'
- 196) Ricobonus Babbo de Venetia mercatoris Jadre (1304.-1318.)**
– SZB 2, dok. 78, str. 149, dok. 127, str. 65
- 197) Rizius Arnaldi de Firmo mercator Jadrensis (1318.)**
– SZB 2, dok. 24, str. 186

- 198) **Robert Gravina trgovac (1411.-1422.)**
– Raukar, *Zadar*, str. 239 (2x), bilj. 80, str. 272
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 199) **Sermodei mercatoris habitator Iadrensis (1300.)**
– SZB 2, dok. 51, str. 25
- 200) **Simon filius condam Johannis de Gnocchis de Janua mercator habitator Jadre (1376.-1380.)**
– DAZd, PS, B. II, F. IX, f. 3'; F. X, f. 13'; F. XIII, f. 20; F. XV, f. 16'; F. XVI, f. 3
– Klaić-Petricioli, *Zadar 2*, str. 435, 490, 495
– Klaić, *Povijest Hrvata ...*, str. 148-149
- 201) **Simon Liubich merzarius civis Jadre (1442.-1443.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/2, f. 67'; f. II/3, f. 135; F. II/5, f. 210'
- 202) **Ser Simon de Matafaris merzario cives Jadre (1434.-1440.)**
– DAZd, NH, B. I, F. I f. 8
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 51', 52', 55'
- 203) **ser Simon merzarius condam Pribici barberi civis Jadre (1441.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. I, f. 184
- 204) **Stadius Balbi condam ser Anarim Balbi de Veneciis mercator et habitator Jadre (1355.-1356.)**
– DAZd, AC, B. I, F. IV, 23; F. V, f. 6'
- 204) **Stephanus condam Volcine de Bosco(chi)/Boschovich mercator Jadre (1349.-1386.)**
– SZB 3, dok. 69, str. 46-47, dok. 253, str. 171-172, dok. 266, str. 179-180
– DAZd, AC, B. I, F. IV, f. 15; F. V, f. 58
– CD 12, dok. 418, str. 552-553; 17, dok. 32, str. 44-46
- 206) **Stephanus Jurisclavich merzadrus habitator Jadre (1392.)**
– DAZd, JC, B. I, F. III/1-2, f. 204
- 207) **Stoychus merçarius habitator Jadre (1356.)**
– DAZd, AC, B. I, F. V, f. 20
- 208) **Tadius condam Jacobi de Florenciis mercator (1377.-1381.)**
– DAZd, PS, B. I, F. I/2, f. 52 + B. II, F. X, f. 10; B. I, F. X, f. 10
– Klaić-Petricioli, *Zadar 2*, str. 435-436 (2x)
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."
- 209) **Thomas supario condam Marini mercator et habitator Jadrensis (1300.)**
– SZB 2, dok. 76, str. 32
- 210) **Tuccius filius Siminis Tucius de Florentia mercator (1379.)**
– DAZd, PS, B. II, F. XIII, f. 7

- 211) trgovac iz Urbina (1449.)**
– Raukar, *Zadar*, bilj. 64, str. 241
- 212) Valenta filius condam Pauli merzadrus habitator Jadre (1382.)**
– DAZd, JC, B. I, F. III/1-2, f. 166'-167
- 213) Vannis Bertocii mercatoris (1376.-1377.)**
– DAZd, PS, B. II, F. VII, f. 10'
- 214) Vanucius condam Palmaroli de Firmo mercator et habitator Jadre (1369.)**
– DAZd, PP, B. I, F. XII, f. 9
- 215) Vladicha Trgouaç condam Drasili (1348.)**
– CD 11, dok. 352, str. 463-464
- 216) Vitulo merzario (1433.)**
– DAZd, NH, B. I, F. I f. 7'
- 217) ser Vintura de Vinturino merzarius et civis Jadre (1445.)**
– DAZd, JCa, B. I, F. II/3, f. 104'; F. II/7, f. 331'-333
- 218) Volcichus merzadrus de Jadra (1385.)**
– DAZd, JC, B. I, F. III/1-2, f. 186'-187
- 219) Vulcina condam Bratichi merçarius de Jadre (1355.-1372.)**
– DAZd, AC, B. I, F. IV, f. 32
– DAZd, PP, B. I, F. XVII, f. 29
- 220) Vulcina condam Legalis (Thomassi) merçario civis Jadre (1349.-1370.)**
– SZB 3, dok. 45, str. 29
– DAZd, AC, B. I, F. IV, f. 50
– DAZd, PP, B. I, F. V, f. 9'; F. VII, f. 37; F. VIII, f. 15; F. XIV, f. 17-17'; F. XVII, f. 21'
- 221) Zaninus condam ser Simonis de Valle de Venetiis mercator et habitator Jadre (1354.-1356.)**
– DAZd, AC, B. I, F. III, f. 31', f. 49; F. IV, f. 2, f. 23; F. V, f. 15'
– Fabijanec, "Profesionalna djelatnost ...", (37-40)
- 222) Zanin Zorolijev suknar, trgovac i brodograditelj iz Zadra (1399.-1437.)**
– Raukar, *Zadar*, bilj. 19, str. 75, str. 138, bilj. 31, str. 256, str. 265, bilj. 80, str. 272, bilj. 81, str. 273
– Raukar, "Zadarska trgovina solju ..."

Sabine Florence Fabijanec

**L'apparition du *mercator* et l'origine du marchand à Zadar
au XIVe et au début du XVe siècle**

Résumé

L'auteur s'est fixé deux buts. Dans un premier temps, il est tenté de dater l'apparition du marchand professionnel dans la commune de Zadar à l'aide de la définition du terme et concept du *mercator* au XVe siècle donnés par le commerçant ragusain Benoît Kotruljević. Dans un second temps, en se fondant sur le recensement de plus de 200 noms d'hommes d'affaires ayant le titre de *mercator* dans les sources, cet article analyse la composition "nationale" de la classe marchande à Zadar.

A partir de la fin du XIIIe siècle, un groupe particulier de professionnels se profile à l'intérieur de la commune, les *mercatori*, suivant un processus identique qui se déroule en Italie un demi-siècle plus tôt. Ils succèdent aux *commerzarii* du XIe siècle, du temps où l'organisation sociale en Dalmatie est encore sous la sphère d'influence byzantine. Dans l'entre-temps, lorsque la société est déstructurée, l'ensemble de la population est mis à contribution pour la vitalité économique de Zadar. L'apparition des *mercatori* fait suite au moment où une nouvelle hiérarchie sociale se met en place, avec ses patriciens – acteurs politiques, ses artisans et ses marchands professionnels – acteurs économiques.

Au XIVe siècle et durant la première moitié du XVe siècle la ville connaît trois changements de gouvernement (vénitien, hongrois-croate et à nouveau vénitien). Aussi, l'article se consacre-t-il à observer la composante ethnique des commerçants présents à Zadar. Il différencie deux groupes de marchands : ceux qui sont expressément désignés comme étant *de Jadre* et ceux dont l'origine se situe hors des remparts de la ville. Il est ainsi possible de suivre l'évolution de la présence des marchands Romains et Croates de la commune, ainsi que celles des étrangers – les Dalmates, les Italiens et les autres – selon les pouvoirs politiques. On constate, d'une part, une progression rapide de la croatisation de la société marchande zadaroise en deux siècles, en parallèle à l'évolution générale de la population. D'autre part, parmi les commerçants étrangers, les Vénitiens, et des Firmans, dominent la scène économique durant la première moitié du XIVe siècle (jusqu'en 1358), puis à nouveau à partir de 1409, tandis que durant la Couronne de Hongrie-Croatie, les Florentins et les autres Italiens contribuent fortement à l'essor économique de la ville. Néanmoins, la proportion importante des marchands locaux témoigne qu'il ne s'agit en aucun cas de colonisation économique, mais plutôt que Zadar représente un centre commercial très attrayant (spécialement entre 1358 et 1409) à l'intérieur du bassin adriatique.

Les mots-clés: Zadar, *mercator*, marchand, Romains, Croates, Moyen Age, histoire économique